Be'Ezrat HaShem

הגדה של פסח

בתוספת הלכות חידושים וביאורים

הַגָּדָה
שֶׁל פֶּסַח

עם סדר ליל הפסח מהרב **חיים כחלון** שליט"א
ובסופו חידושים והערות על ההגדה מאת הרב
אפריים כחלון שליט"א

יוצא לאור על ידי ארגון בעזרת השם
www.beezrathashem.org

סדר ליל פסח

מהרב הגאון **רבי חיים כחלון** שליט"א

- חכמים נתנו סדר לליל הסדר: **קדש. ורחץ. כרפס. יחץ. מגיד . רחצה. מוציא. מצה. מרור. כורך. שלחן עורך. צפון. ברך. הלל. נרצה.**
- בליל הסדר צריך לשתות ארבע כוסות בהיסבה, ולאכול ארבע "כזיתות" (נפח של קופסת גפרורים ובמשקל כ -30 -35 גרם כל כזית) בהיסבה. מי שלא יכול, ישתדל לאכול לפחות את הכזית הראשון.
- מי שלא היסב בארבע הכוסות או באכילת ארבע כזיתות, לא יצא ידי חובה וצריך לחזור לשתות או לאכל.
- צריך להשתדל מאוד לאכל בליל הסדר את ה"כזיתות" ממצה **עבודת יד.**
- מצווה לשתות יין אדום יבש לא מבושל, ומי שקשה לו לשתות יין ישתה מיץ ענבים.
- החסה והכרפס צרכים להיות מגידולים "ללא חרקים".
- מומלץ לשקול את ה"כזיתות" של המצה והמרור-החסה בערב החג, ולהכין אותם בתוך שקיות לפי מספר הסועדים, לכל אחד ארבע כזיתות מצה, ושני כזיתות מרור - חסה.

קדש: צריך להכין את שולחן הסדר מבעוד יום ולקדש אחרי צאת הכוכבים. מצווה לקדש על יין אדום. מי שקשה לו לשתות יין יכול לשתות מיץ ענבים.

- כל אחד מבני הבית צריך להחזיק את כוס הקידוש ביד, ובסיום הקידוש לשתות את היין בהיסבה על צד שמאל.
- מי ששתה בלי היסבה צריך לחזור ולשתות בהסבה.

- כוס של הקידוש היא הכוס הראשונה מבין ארבעת הכוסות.
- צריך לשתות "רביעית" בבת אחת, כ - 86 מיליליטר.

ורחץ: נוטלים ידים ולא מברכים על נטילת ידים, לצורך אכילת הכרפס הטבול במשקה.

- צריך להקפיד על כל הלכות נטילת ידים.

כרפס: לוקחים כרפס פחות מכזית, טובלים אותו בחומץ או במי מלח, ומברכים עליו: "בורא פרי האדמה" ומכוונים לפטור את המרור בברכה זו. ואוכלים אותו ללא היסבה.

- מטבלים את הכרפס במלח או בחומץ, כדי לעורר את הילדים לשאול.
- יש רמז באכילת הכרפס: אותיות הכרפס בהיפוך הם: ס' פרך. רמז לששים ריבוא עבדים שהיו במצרים.

יחץ: לוקחים את המצה האמצעית, ובוצעים אותה לשני חתיכות, חתיכה אחת גדולה וחתיכה אחת קטנה. את החתיכה הקטנה שמים בין שתי המצות השלמות ואת החתיכה הגדולה שומרים תחת המפה לאפיקומן.

מגיד: קוראים את ההגדה ומכוונים לקיים שתי מצוות: "והגדת לבנך", ומצוות "סיפור יצאת מצרים".

- צריך להשתדל לעורר את הילדים לשאול את השאלות של "מה נשתנה", לחלק להם פרסים וממתקים. האבא או עורך הסדר יענה עליהם, ובכך יקיים מצוות "והגדת לבנך".
- צריך להרחיב את הדיבור בסיפור יצאת מצרים, וכל המרבה בספור יצאת מצרים הרי זה משובח.
- בסיום, מברכים ברכת אשר גאלנו עד גאל ישראל, ושותים את הכוס השני בהיסבה לצד שמאל.

רחצה: נוטלים ידים עם ברכה.

מוציא מצה: לוקחים את שתי המצות וחצי המצה שבניהם, מברכים "המוציא לחם מן הארץ", שומטים את המצה התחתונה, ומברכים: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על אכילת מצה".

- אוכלים שתי "כזיתות" בהיסבה על צד שמאל.
- למי שקשה לאכל שתי "כזיתות" ישתדל לאכול "כזית אחד".
- מי שאכל בלי היסבה לצד שמאל, צריך לחזור ולאכול עם היסבה.

מרור: לוקחים עלה שלם של חסה, ששוקל כ - 30 גרם, מטבלים אותו מעט בחרוסת, ומברכים עליו: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על אכילת מרור" - ואוכלים אותו בלי היסבה.

כורך: לוקחים כזית מצה מהמצה השלישית וכורכים אותה עם כזית מרור-חסה, טובלים בחרוסת, ואומר: "זכר למקדש כהלל". ואוכלים בהיסבה.

שולחן עורך: אוכלים סעודת חג כיד השם הטובה עליו, והחכם עניו בראשו ולא ימלא את כרסו, כדי שיאכל את האפיקומן לתאבון ולא אכילה גסה.

צפון: בסיום הסעודה אוכלים אפיקומן, כזית מהמצה ששמרו אותה תחת המפה, שנאכל על השובע בהיסבה, ואומרים: "זכר לקורבן פסח".

- צריך לכתחילה לאכל את האפיקומן לפני חצות.
- אסור לאכל שום דבר אחרי אכילת האפיקומן, כדי שישאר טעם מצה בפיו. ומותר לשתות מים ושאר משקים שאינם משכרים, וכן לשתות קפה או תה.

ברך: יטול ידיו למים אחרונים ויברך ברכת המזון על הכוס. יאמר "יעלה ויבוא", ואם סיים את הברכה ולא אמר "יעלה ויבוא" צריך לחזור על ברכת המזון. בסיום ברכת המזון

יברך: "בורא פרי הגפן" על הכוס השלישית, ויכוון לפטור את הכוס הרביעית, וישתה בהיסבה. אם לא היסב צריך לחזור ולשתות בהיסבה.

הלל: ימזוג כוס רביעית, ויגמור עליה את ההלל בשמחה ובחדוה. צריך לאחוז את הכוס בזמן קריאת ההלל.

- יש לעורר את כל המסובים לקרוא את ההלל בהתלהבות.
- בסיום ההלל שותים את הכוס הרביעית בהיסבה.
- אם לא היסב צריך לחזור ולשתות בהיסבה. אחרי שתית כוס רביעית יברך: "על הגפן ועל פרי הגפן".

נרצה: יסיים את קריאת ההגדה, יאמר "שיר השירים" ואת הפיוטים: "חד גדיא" ו"אחד מי יודע".

- ירצה ה' את פעלו תהי משכרתו שלימה מעם ה'.
- מצוה לספר ב"יצאת מצרים" עד שתחטפנו שינה.
- ישן מתוך "קריאת שמע" שלימה.

תם סדר פסח כהלכתו.
בשנה הבאה בירושלים הבנויה.

הגדה של פסח

קדש

יש אומרים מזמור זה לפני הקידוש:

מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר: בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי: נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְּמַעְגְּלֵי צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ: גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי: תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כוֹסִי רְוָיָה: אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

אם חל בשבת מתחילין כאן:

יוֹם הַשִּׁשִּׁי. וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ. כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.

בחול מתחילין כאן:

אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

סַבְרִי מָרָנָן: עונים: לְחַיִּים

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן.

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עָם, וְרוֹמְמָנוּ
מִכָּל לָשׁוֹן, וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו.
וַתִּתֶּן לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה,

(שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וּ)מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן, אֶת יוֹם (הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, וְאֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, זְמַן חֵרוּתֵנוּ בְּאַהֲבָה, מִקְרָא קֹדֶשׁ, זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים, (וְשַׁבָּתוֹת וּ)מוֹעֲדֵי קָדְשֶׁךָ (בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן הִנְחַלְתָּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

במוצאי שבת מוסיפין:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ.

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, וּבֵין אוֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ, וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הִקְדַּשְׁתָּ. הִבְדַּלְתָּ וְהִקְדַּשְׁתָּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ.

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה.

שותים כל הכוס בהסבה, ולפחות רובו.

ורחץ

נוטלים ידיים בלא ברכה.

כרפס

טובלים כרפס פחות מכזית במי מלח ומברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

יחץ

בעל הבית בוצע את המצה האמצעית לשתיים ומצפין את החצי הגדול לאפיקומן, ואת הקטן מחזיר למקומו.

מנהג יהודי מרוקו לומר את הקטע הבא בשעה שבעל הבית בוצע את המצה:

אַגְדָא קְצַם אֶלָּלה אֶלְבְּחַר עַלַא טְנָאץ לְטְרֵיק, חִין כְּרְזוּ זְ'דוּדְנַא מִין מַצָּר, עַלַא יִיד סִידְנַא וּנְבִינַא - מֹשֶׁה בֶּן עַמְרָם עְלֵיהּ סָלַאם וּרְדָא. חִין פְּכְּהוּם וּזַ'אתְהוּם מִן לְכְדְמַה אַסְעִיבָּה לְחוּרְיָה, אַגְדָאק אִיפְקְנָא מִין הַאד לְגָלוּת, לְמַעַן שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא!

מגיד

מנהג יהודי צפון אפריקה לומר בזמן שבעל הבית מגביה הקערה:

בִּבְהִילוּ יָצָאנוּ מִמִּצְרַיִם, הָא לַחְמָא עַנְיָא, בְּנֵי חוֹרִין.

הָא לַחְמָא עַנְיָא דִּי אָכְלוּ אַבְהָתָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם. כָּל דְּכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכֹל, כָּל דְּצְרִיךְ יֵיתֵי וְיִפְסַח. הָשַׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל. הָשַׁתָּא הָכָא עַבְדֵי, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל בְּנֵי חוֹרִין.

מסירים הקערה מעל השולחן, מוזגין כוס שני וכאן הבן
או אחד מן המסובים שואל:

מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת, שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִילוּ פַּעַם אֶחָת וְהַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ אוֹ מַצָּה, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כּוּלּוֹ מַצָּה.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה מָרוֹר.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין בֵּין יוֹשְׁבִין וּבֵין מְסֻבִּין, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין.

מחזירים את הקערה למקומה ומגלה את המצות.

עֲבָדִים

הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה. וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרָיִם, עֲדַיִן אֲנַחְנוּ וּבָנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ מְשֻׁעְבָּדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם. וַאֲפִילוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים, כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים, כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמַּרְבֶּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בִּבְנֵי בְרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא. שֶׁנֶּאֱמַר, "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ". יְמֵי חַיֶּיךָ - הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יְמֵי חַיֶּיךָ - הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ.

בָּרוּךְ:

הַמָּקוֹם, בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל.

חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר? - מַה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם? אַף אַתָּה אֱמָר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח: אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן.

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? - מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם? לָכֶם - וְלֹא לוֹ. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל, כָּפַר בְּעִקָּר. וְאַף אַתָּה הַקְהֵה אֶת שִׁנָּיו וְאֱמֹר לוֹ: בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. לִי - וְלֹא לוֹ. וְאִילוּ הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל.

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? - מַה זֹּאת? וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יי מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים.

וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל - אַתְּ פְּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם.

יָכוֹל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא, יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּעֲבוּר זֶה". "בַּעֲבוּר זֶה", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁמַּצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ.

מִתְּחִלָּה

עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קֵרְבָנוּ הַמָּקוֹם לַעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם, כֹּה אָמַר יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר, וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וָאֶקַּח אֶת אֲבִיכֶם אֶת

אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר וָאוֹלֵךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן, וָאַרְבֶּה אֶת זַרְעוֹ וָאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק, וָאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו. וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שֵׂעִיר לָרֶשֶׁת אֹתוֹ, וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם.

בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשַּׁב אֶת הַקֵּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם, יָדֹע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל.

מכסה את המצות ומגביה את הכוס ביד ימין.

דְּלִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבָד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֶלָּא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם.

יניח את הכוס ויגלה את המצות.

צֵא וּלְמַד מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ. שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל, עָצוּם וָרָב.

וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה - אָנוּס עַל פִּי הַדִּבּוּר.

וַיָּגָר שָׁם - מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ אֶלָּא לָגוּר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה, לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ, כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן.

בִּמְתֵי מְעָט - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה, וְעַתָּה

שָׁמְךָ יי אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב.

וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל - מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִים שָׁם.

לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד, וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם.

וָרָב - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ, וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עָדָיִים, שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ, וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה. וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ, וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי, וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי.

וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ.

וַיְעַנּוּנוּ - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם, וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה, אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס.

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲבִידוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפֶרֶךְ.

וַנִּצְעַק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יי אֶת קֹלֵנוּ, וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ וְאֶת עֲמָלֵנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

וַנִּצְעַק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ, וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

וַיִּשְׁמַע יי אֶת קֹלֵנוּ - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ, אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ - זוֹ פְּרִישׁוּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים.

וְאֶת עֲמָלֵנוּ - אֵלּוּ הַבָּנִים. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר, כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ, וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן.

וְאֶת לַחֲצֵנוּ - זֶה הַדַּחַק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם.

וַיּוֹצִאֵנוּ יי מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה, וּבְמֹרָא גָּדֹל, וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים.

וַיּוֹצִאֵנוּ יי מִמִּצְרַיִם - לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי יי.

וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה - אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ.

וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא שָׂרָף.

וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא שָׁלִיחַ.

אֲנִי יי - אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר.

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. כְּשֶׁיָּרַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם יָרְדוּ עִמּוֹ תִּשְׁעַת אֲלָפִים רְבָבוֹת. מֵהֶם מַלְאֲכֵי אֵשׁ. וּמֵהֶם מַלְאֲכֵי בָרָד. וּמֵהֶם מַלְאֲכֵי זִיעַ. וּמֵהֶם מַלְאֲכֵי רֶתֶת. וּמֵהֶם מַלְאֲכֵי חַלְחָלָה. וְרֶתֶת וְחַלְחָלָה אוֹחֲזוֹת לְמִי שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָם. אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וַהֲלֹא מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁהוּא יוֹרֵד לַמִּלְחָמָה שָׂרָיו וַעֲבָדָיו מַקִּיפִין בִּכְבוֹדוֹ. וְאַתָּה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דַּיָּן עָלֵינוּ. שֶׁאֲנַחְנוּ עֲבָדֶיךָ. וְהֵם בְּנֵי בְרִיתֶךָ. גֵּרֵד וְנַעֲשֶׂה עִמָּם מִלְחָמָה. אָמַר לָהֶם. אֵין דַּעְתִּי מִתְקָרֶרֶת עַד שֶׁאֵרֵד אֲנִי בְּעַצְמִי. אֲנִי בִּכְבוֹדִי. אֲנִי בִּגְדֻלָּתִי. אֲנִי בִּקְדֻשָּׁתִי. אֲנִי יְיָ אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר:

בְּיָד חֲזָקָה - זוֹ הַדֶּבֶר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: הִנֵּה יַד יְיָ הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בַּסּוּסִים, בַּחֲמֹרִים, בַּגְּמַלִּים, בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד.

וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה - זוֹ הַחֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלָיִם.

וּבְמֹרָא גָּדֹל - זֶה גִּלּוּי שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי, בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה, וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה, וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ.

וּבְאֹתוֹת - זֶה הַמַּטֶּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ, אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתֹת.

נוהגים לשפוך מתוך כוס היין שביד עורך הסדר לתוך כלי שלוש פעמים, בשעה שאומר: "דם", "ואש", "ותימרות עשן". וכן שופך עשר פעמים בזמן אמירת עשר המכות ("דם", "צפרדע" וכו'). וכן עוד שלוש פעמים כשאומר: "דצ"ך", "עד"ש", "באח"ב" – סה"כ שש עשרה פעמים. ואת היין שנשפך לכלי ישפכו בכיור לאיבוד. וחוזרים וממלאים את כוס היין, וממשיכים בהגדה: "רבי יוסי הגלילי" וכו'.

וּבְמֹפְתִים - זֶה הַדָּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, דָּם, וָאֵשׁ, וְתִימֹרוֹת עָשָׁן.

דָּבָר אַחֵר: בְּיָד חֲזָקָה - שְׁתַּיִם, וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה - שְׁתַּיִם, וּבְמֹרָא גָּדֹל - שְׁתַּיִם, וּבְאֹתוֹת - שְׁתַּיִם, וּבְמֹפְתִים - שְׁתַּיִם. אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן:

דָּם. צְפַרְדֵּעַ. כִּנִּים. עָרוֹב. דֶּבֶר. שְׁחִין.
בָּרָד. אַרְבֶּה. חֹשֶׁךְ. מַכַּת בְּכוֹרוֹת.

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִמָּנִים:

דְּצַ"ךְ. עַד"ש. בְּאַחַ"ב.

רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלָּקוּ הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מַכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת? בְּמִצְרַיִם מַה הוּא אוֹמֵר? וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל פַּרְעֹה: אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא. וְעַל הַיָּם מַה הוּא אוֹמֵר? וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם, וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יְיָ, וַיַּאֲמִינוּ בַּיְיָ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ. כַּמָּה לָקוּ בְּאֶצְבַּע? עֶשֶׂר מַכּוֹת. אֱמוֹר מֵעַתָּה: בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם הָיְתָה שֶׁל אַרְבַּע מַכּוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים. עֶבְרָה - אַחַת, וָזַעַם - שְׁתַּיִם, וְצָרָה - שָׁלוֹשׁ, מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים - אַרְבַּע. אֱמוֹר מֵעַתָּה: בְּמִצְרַיִם לָקוּ אַרְבָּעִים מַכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ מָאתַיִם מַכּוֹת.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם הָיְתָה שֶׁל חָמֵשׁ מַכּוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ, עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה, מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ - אַחַת, עֶבְרָה - שְׁתַּיִם, וָזַעַם - שָׁלוֹשׁ, וְצָרָה - אַרְבַּע, מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים - חָמֵשׁ. אֱמוֹר מֵעַתָּה: בְּמִצְרַיִם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַכּוֹת.

כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ!

אִלּוּ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, דַּיֵּנוּ.

אִלּוּ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בֵּאלֹהֵיהֶם, דַּיֵּנוּ.

אִלּוּ עָשָׂה בֵּאלֹהֵיהֶם, וְלֹא הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, דַּיֵּנוּ.

אִלּוּ הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם, דַּיֵּנוּ.

יש מוסיפים:

וּמִנַּיִן שֶׁנָּתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם", עֲשָׂאוּהָ כִּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים. דָּבָר אַחֵר: עֲשָׂאוּהָ כִּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגָן. לָמָּה מְחַבֵּב הַכָּתוּב אֶת בִּזַּת הַיָּם יוֹתֵר מִבִּזַּת מִצְרַיִם? אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה בַּבָּתִּים נָטְלוּ בְּמִצְרַיִם. וּמַה שֶּׁהָיָה בְּבָתֵּי תְּשׁוּרָאוֹת נָטְלוּ עַל הַיָּם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף", זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם. "וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ", זוֹ בִּזַּת הַיָּם. "וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבוֹאִי", זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם. "בַּעֲדִי עֲדָיִים", זוֹ בִּזַּת הַיָּם. "תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ", זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם. "עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף", זוֹ בִּזַּת הַיָּם:

אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, דַּיֵּינוּ.

אִלּוּ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה, דַּיֵּינוּ.

אִלּוּ הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה וְלֹא שִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ, דַּיֵּינוּ.

אִלּוּ שִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, דַּיֵּינוּ.

אִלּוּ סִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן, דַּיֵּינוּ.

אִלּוּ הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת, דַּיֵּינוּ.

אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת, וְלֹא קֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי, דַּיֵּינוּ.

אִלּוּ קֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, דַּיֵּינוּ.

אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דַּיֵּינוּ.

אִלּוּ הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דַּיֵּינוּ.

עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה טוֹבָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ: הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, עָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים, עָשָׂה בֵאלֹהֵיהֶם, הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם, קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה, שִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ, סִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן, נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת, קֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי, נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן:

פֶּסַח, מַצָּה, וּמָרוֹר.

כשאומר 'פסח' יסתכל בזרוע, ולא יאחזנו בידו.

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיי, אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל. וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ.

יש נוהגים לומר פיוט זה, וסימנו "אהרן כהן."

אֲמוּנִים עָרְכוּ שֶׁבַח. לָאֵל וְטִבְחוּ טֶבַח. וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיי:

הֵרִימוּ קוֹל שִׁירִים. שִׂמְחוּ בְּלֵיל שִׁמּוּרִים. עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים. אָכְלוּ וּשְׁתוּ יֵינָי:

רִאשׁוֹן לְכָל רִאשׁוֹנִים. עַל יַד צִיר אֲמוּנִים. מִיַּד כָּל מְעַנִּים. הִצִּיל כָּל הֲמוֹנָי:

נְסִי אֵל זָכַרְתִּי. וְחַסָדָיו סִפַּרְתִּי. עַתָּה יָדַעְתִּי. כִּי גָדוֹל יי:

כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם. מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם. יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם. כָּל צִבְאוֹת יי:

הִנְחִיל תּוֹרָתוֹ. לְעַמּוֹ וַעֲדָתוֹ. שׁוֹמְרֵי מִצְוָתוֹ. עַם נוֹשֵׁעַ בַּיי:

נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ. וַעֲצוּמִים נִסֶּיךָ. יֹאמְרוּ כָּל חוֹסֶיךָ טוֹב לַחֲסוֹת בַּיי:

יקח המצה הפרוסה בידו וידאנה למסובין, ואומר:

מַצָּה זוּ שֶׁאֲנַחְנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ, עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּגְאָלָם מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ, כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ, וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם.

מגביה המרור ואומר:

מָרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה, אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ.

בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִהַרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. שֶׁלֹּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבַד גָּאַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶלָּא אַף אוֹתָנוּ גָּאַל עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הָבִיא אוֹתָנוּ, לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ.

מכסה המצות ומגביה הכוס עד אחר גאל ישראל.

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים, לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבֵּחַ, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדֵּר, וּלְקַלֵּס, לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ. הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת, וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה, וּמִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה. וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ. הַלְלוּ עַבְדֵי יי, הַלְלוּ אֶת שֵׁם יי. יְהִי שֵׁם יי מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יי. רָם עַל כָּל גּוֹיִם יי, עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ. מִי כַּיי אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת, הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. מְקִימִי מֵעָפָר דָּל, מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן. לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים, עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ. מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת, אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ.

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז. הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו.

הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס, הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר. הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבָעוֹת - כִּבְנֵי צֹאן. מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס, הַיַּרְדֵּן - תִּסֹּב לְאָחוֹר? הֶהָרִים - תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים, גְּבָעוֹת - כִּבְנֵי צֹאן? מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ, מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב. הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם, חַלָּמִישׁ - לְמַעְיְנוֹ מָיִם.

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ הַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכֹל בּוֹ מַצָּה וּמָרוֹר. כֵּן יי אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ, וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ. וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן, וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי גָּאַל יִשְׂרָאֵל.

שותים כוס שני בהסבת שמאל.

יש נוהגים לומר שיר זה, והוא על סדר אל"ף בי"ת.

אַתָּה גָּאַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם. בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה:

בִּהְיוֹת אֲבוֹתֵינוּ בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם. הָיוּ מְעֻנִּים וּמְשׁוּעֲבָדִים תַּחַת יַד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם:

גַּם שָׁם פָּרוּ וְרָבוּ כַּעֲפַר הָאָרֶץ. וּכְאַרְזֵי הַלְּבָנוֹן גָּבְהוּ בְּקוֹמָה:

דִּבֵּר פַּרְעֹה הָרָשָׁע לִמְחוֹת אֶת שְׁמָם. וּלְהַאֲכִיד אֶת זִכְרָם מִקֶּרֶב תֵּבֵל:

הוּא רְעַמְסֵס בְּעֶצָּה אַחַת הָיוּ. וַיִּתְחַכְּמוּ סוֹד עַל זֶרַע יִשְׂרָאֵל:

וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּפֶרֶךְ. וּבְתַשְׁנוּק גָּדוֹל קָצְרָה רוּחָם:

זֶרַע יְשׁוּרוּן אֲנָחָה לָבַשׁ. כִּי יַד אוֹיֵב גָּבְרָה עֲלֵיהֶם:

חַי וְקַיָּם שָׁמַע קוֹלָם. מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֶאֱזִין לָהֶם:

טוֹב וְיָשָׁר גָּדַל מֵהֶם. מֹשֶׁה יְדִיד בַּחֲזוֹן הוּשְׁלַח לָהֶם:

יַחַד הֶרְאָם אוֹתוֹת שַׁדַּי. וּבְמִינֵי נְגָעִים נִשְׁפְּטוּ בְּנֵי חָם:

כָּל בְּכוֹרֵיהֶם לַטֶּבַח מָסַר. רֵאשִׁית בִּטְנָם לְדֶבֶר גָּדוֹל:

לָכֵן נָפְלָה צְעָקָה גְּדוֹלָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם. בְּכִי וּמִסְפֵּד בְּכָל חוּצוֹתֶיהָ:

מֵעֲבְרוּת לְחֵירוּת יָצָאוּ יְדִידִים. וְאֵין כּוֹשֵׁל בְּמִסְפַּר שִׁבְטָיו:

נְהָגָם בְּטוּבוֹ צוּר עוֹלָמִים. וַיַּגִּיעֵם לְיַם סוּף בְּרַחֲמִים רַבִּים:

סָגַר הַיָּם עֲלֵיהֶם בַּהֲמוֹן גַּלָּיו. וְשׁוֹנֵא רוֹדֵף בַּהֲמוֹן חֵילוֹ:

עֵינֵיהֶם נָשְׂאוּ לַמָּרוֹם. לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מֵאַבִּיר יַעֲקֹב:

פִּיהֶם פָּתְחוּ גְּאוּלֵי יְיָ. וְשִׁבְּחוּ לְמַלְכָּם עַל רוֹב נִפְלְאוֹתָיו:

צָהֵל רִכְבּוֹ בְּאוֹיְבֵי עַמּוֹ. לְהַפִּיל שׂוֹנְאָיו אֶל תּוֹךְ מְצוּלָה:

קָרַע יְיָ אֶת מֵי יַם סוּף. וְקִיֵּם אֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ:

רָאוּ יְדִידִים בְּפִגְרֵי שׂוֹנְאֵיהֶם. שֶׁהֵם מֻטָּלִים עַל שְׂפַת הַיָּם:

שִׁירָה וְזִמְרָה וְדִבְרֵי הַלֵּל. אָמַר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם לִפְנֵי קוֹנוֹ:

תְּהִלָּה וְתִפְאָרֶת וְדִבְרֵי תִּשְׁבָּחוֹת. אָמְרוּ פְּדוּיִים לִפְנֵי גּוֹאֲלָם וּמוֹשִׁיעָם:

רחצה

נוטלים ידיים ומברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם.

מוציא

יקח ויאחז שלושת המצות בידו, כסדר שהן בקערה, הפרוסה בין שתי השלמות, ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ.

מצה

יניח התחתונה מידו, וישארו בידו העליונה והפרוסה, ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצָּה.

יבצע משתי המצות, כזית מכל אחת, ויטבלם במלח, ויאכל בהסיבה. וכן יחלק לכל אחד מהמסובים כזית מכל אחת, ולפחות יתן כזית אחד לכל אחד מן המסובים, ויאכלו בהסיבה. ואם אין המצה שלפניו מספיקה לכולם, יוסיף ממצה שמורה אחרת שמחוץ לקערה עד כזית, לכל אחד מהמסובים, ויאכלו גם הם בהסיבה.

מרור

לוקח לעצמו ונותן לכל אחד מהמסובים כזית מרור, ומטבלו בחרוסת, וחוזר ומנער הַחרוסת, ומברך עורך הסדר על אכילת מרור וכולם עונים "אמן", ואוכלים בלי הסיבה.

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מָרוֹר.

כורך

לוקח לעצמו ולכל אחד מהמסובים כזית מהמצה השלישית התחתונה, וכזית מרור, וכורכם יחד, ומטבלם בחרוסת, ואוכלים בהסיבה, ולפני שיאכלו אומרים:

מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֹא בְרָכָה, זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ, כְּיָמֵינוּ יְחֻדָּשׁ, כְּהִלֵּל הַזָּקֵן שֶׁהָיָה כּוֹרְכָן וְאוֹכְלָן בְּכַת אַחַת, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ.

שולחן עורך

אוכלים ושותים הסעודה הערוכה. ומנהג טוב לאכול בשר בהמה ולשתות יין בסעודה, לקיים מצות שמחת החג. ומי שאין בשר ויין שמחה לו, יאכל וישתה דברים המשמחים לו.

ויש הנוהגים לאכול תחילה ביצים קשות מבושלות, ולומר לפני אכילתן:

זֵכֶר לְקָרְבַּן חֲגִיגָה.

צפון

לאחר גמר כל הסעודה, לוקח עורך הסדר לעצמו ולכל אחד מהמסובים כזית מפרוסת המַצָּה שהיתה "צפונה" ומוצנעת לאפיקומן, (ויש המחמירים לאכול ב' כזיתים: כזית כנגד קרבן פסח, וכזית כנגד המצה הנאכלת עמו). וצריך לאוכלה לכתחילה קודם חצות הלילה.

וקודם אכילת האפיקומן יאמרו:

זֵכֶר לְקָרְבַּן פֶּסַח הַנֶּאֱכָל עַל הַשָּׂבָע.

ואוכלים האפיקומן בהסיבה. ואסור לאכול אחריה שום דבר, וכן אסור לשתות משקאות משכרים או מיץ ענבים, חוץ משתי הכוסות שעל הסדר. אבל לשתות מים או כוס קפה או תה (ואפילו עם סוכר, מותר).

מוזגים כוס שלישי ומברכים ברכת המזון.

ברך

ויש האומרים לפני כן מזמור קכו שבתהילים", שיר המעלות בשוב ה'". ויש האומרים:

אֲבָרְכָה אֶת יי בְּכָל עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא וְאֶת

מִצְוֹתָיו שִׁמּוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם: תְּהִלַּת יי יְדַבֵּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ: וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי יי:

נוטלים ידים לשם "מים אחרונים". ואם הם שלושה או יותר, חייבים לזמן.

המזמן: הַב לָן וְנִבְרִיךְ לְמַלְכָּא עִלָּאָה קַדִּישָׁא.

המסובים: שְׁמַיִם!

המזמן: בִּרְשׁוּת מַלְכָּא עִלָּאָה קַדִּישָׁא (בשבת: וּבִרְשׁוּת שַׁבָּת מַלְכְּתָא) (ביום טוב: וּבִרְשׁוּת יוֹמָא טָבָא קַדִּישָׁא) (וּבִרְשׁוּת מוֹרַי וְרַבּוֹתַי) וּבִרְשׁוּתְכֶם נְבָרֵךְ (בעשרה: אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ.

עונים: בָּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ (הַגָּדוֹל תָּמִיד) חָיִינוּ.

המזמן: בָּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ (הַגָּדוֹל תָּמִיד) חָיִינוּ.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל הַזָּן אוֹתָנוּ וְאֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד בְּרִיוַח וּבְרַחֲמִים רַבִּים. נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר. כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ. וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאַל יֶחְסַר לָנוּ מָזוֹן (תָּמִיד) לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הוּא אֵל זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל. וְשֶׁלְּחָנוֹ עָרוּךְ לַכֹּל. וְהִתְקִין מִחְיָה וּמָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא בְּרַחֲמָיו וּבְרֹב חֲסָדָיו כָּאָמוּר. פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַזָּן אֶת הַכֹּל.

נוֹדֶה לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה בְּרִית וְתוֹרָה חַיִּים וּמָזוֹן. עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים. וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ. וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ. וְעַל חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. וְעַל חַיִּים וּמָזוֹן שֶׁאַתָּה זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתָנוּ.

וְעַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת שְׁמֶךָ כָּאָמוּר וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן.

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ. וְעַל הַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. וְעַל הֵיכָלְךָ. וְעַל מְעוֹנֶךָ. וְעַל דְּבִירֶךָ. וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו. אָבִינוּ! רְעֵנוּ. זוּנֵנוּ. פַּרְנְסֵנוּ. כַּלְכְּלֵנוּ. הַרְוִיחֵנוּ הַרְוַח לָנוּ מְהֵרָה מִכָּל־צָרוֹתֵינוּ. וְנָא אַל תַּצְרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִידֵי מַתְּנוֹת בָּשָׂר וָדָם. וְלֹא לִידֵי הַלְוָאָתָם. אֶלָּא לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה וְהָרְחָבָה. הָעֲשִׁירָה וְהַפְּתוּחָה. יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא נֵבוֹשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם הַבָּא. וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תַּחֲזִירֶנָּה לִמְקוֹמָהּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.

בשבת מוסיפים: רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוַת יוֹם הַשְּׁבִיעִי. הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ הַזֶּה. כִּי יוֹם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא מִלְּפָנֶיךָ. נִשְׁבּוֹת בּוֹ וְנָנוּחַ בּוֹ וְנִתְעַנֵּג בּוֹ כְּמִצְוַת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ. וְאַל תְּהִי צָרָה וְיָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וְהַרְאֵנוּ בְּנֶחָמַת צִיּוֹן בְּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַנֶּחָמוֹת. וְהָגֵם שֶׁאָכַלְנוּ וְשָׁתִינוּ חָרְבַּן בֵּיתְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ לֹא שָׁכַחְנוּ. אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ לָנֶצַח וְאַל תִּזְנָחֵנוּ לָעַד. כִּי אֵל מֶלֶךְ (גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ) [נוסח אחר: חַנּוּן וְרַחוּם] אָתָּה.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ, וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה, לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם, בְּיוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, בְּיוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עָלֵינוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ. זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים טוֹבִים, בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים.

חוּס וְחָנֵּנוּ וַחֲמֹל וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה.

וְתִבְנֶה יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם.

(בלחש: אָמֵן).

אם שכח לומר 'רצה', ולא התחיל 'הטוב והמטיב', אומר כאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת.

אם שכח לומר 'יעלה ויבוא', ולא התחיל 'הטוב והמטיב', יאמר כאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה, אֶת יוֹם (הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת יוֹם) חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

אם שכח לומר 'רצה' ו'יעלה ויבוא' ביום טוב שחל בשבת, ולא התחיל 'הטוב והמטיב', אומר כאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית, וְיָמִים טוֹבִים לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה, אֶת יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, (לָעַד) הָאֵל אָבִינוּ, מַלְכֵּנוּ, אַדִּירֵנוּ, בּוֹרְאֵנוּ, גּוֹאֲלֵנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לַכֹּל, שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם הוּא הֵיטִיב לָנוּ, הוּא מֵיטִיב לָנוּ, הוּא יֵיטִיב לָנוּ, הוּא גְמָלָנוּ, הוּא גּוֹמְלֵנוּ, הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרֶוַח וְהַצָּלָה וְכָל־טוֹב.

הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁתַּבַּח עַל כִּסֵּא כְבוֹדוֹ.

הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁתַּבַּח בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁתַּבַּח בָּנוּ לְדוֹר דּוֹרִים.

הָרַחֲמָן הוּא קָרֶן לְעַמּוֹ יָרִים.

הָרַחֲמָן הוּא יִתְפָּאַר בָּנוּ לְנֵצַח נְצָחִים.

הָרַחֲמָן הוּא יְפַרְנְסֵנוּ בְּכָבוֹד וְלֹא בְּבִזּוּי, בְּהֶתֵּר וְלֹא בְּאִסּוּר, בְּנַחַת וְלֹא בְּצַעַר.

הָרַחֲמָן הוּא יִתֵּן שָׁלוֹם בֵּינֵינוּ.

הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה רְוָחָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ.

הָרַחֲמָן הוּא יַצְלִיחַ אֶת דְּרָכֵינוּ.

הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁבֹּר עֹל גָּלוּת מְהֵרָה מֵעַל צַוָּארֵנוּ.

הָרַחֲמָן הוּא יוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה קוֹמְמִיּוּת בְּאַרְצֵנוּ.

הָרַחֲמָן הוּא יִרְפָּאֵנוּ רְפוּאָה שְׁלֵמָה, רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף.

הָרַחֲמָן הוּא יִפְתַּח לָנוּ אֶת יָדוֹ הָרְחָבָה.

הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל, כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ יַחַד בְּרָכָה שְׁלֵמָה, וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן.

הָרַחֲמָן הוּא יִפְרֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמוֹ.

בשבת: הָרַחֲמָן הוּא יַנְחִילֵנוּ עוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים.

הָרַחֲמָן הוּא יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם.

הָרַחֲמָן הוּא יַנְחִילֵנוּ (לְ)יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב.

הָרַחֲמָן הוּא יִטַּע תּוֹרָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ בְּלִבֵּנוּ וְתִהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פָּנֵינוּ לְבִלְתִּי נֶחֱטָא, וְיִהְיוּ כָּל מַעֲשֵׂינוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם.

ברכת האורח:

הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת הַשֻּׁלְחָן הַזֶּה שֶׁאָכַלְנוּ עָלָיו, וִיסַדֵּר בּוֹ כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, וְיִהְיֶה כְּשֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. כָּל רָעֵב מִמֶּנּוּ יֹאכַל, וְכָל צָמֵא מִמֶּנּוּ יִשְׁתֶּה, וְאַל יֶחְסַר מִמֶּנּוּ כָּל טוּב לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, אָמֵן. הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וּבַעַל הַסְּעֻדָּה הַזֹּאת, הוּא

וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ, בְּבָנִים שֶׁיִּחְיוּ וּבִנְכָסִים שֶׁיִּרְבּוּ. בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה, וְיִהְיוּ נִכְסָיו וּנְכָסֵינוּ מֻצְלָחִים וּקְרוֹבִים לָעִיר, וְאַל יִזְדַּקֵּק לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוּם דְּבַר חֵטְא וְהִרְהוּר עָוֹן, שֵׁשׁ וְשָׂמֵחַ כָּל הַיָּמִים בְּעֹשֶׁר וְכָבוֹד מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם, לֹא יֵבוֹשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִכָּלֵם לָעוֹלָם הַבָּא, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

הָרַחֲמָן הוּא יְחַיֵּינוּ וִיזַכֵּנוּ וִיקָרְבֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם. כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב. נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם. כָּל הַיּוֹם חוֹנֵן וּמַלְוֶה וְזַרְעוֹ לִבְרָכָה. מַה שֶּׁאָכַלְנוּ יִהְיֶה לְשָׂבְעָה, וּמַה שֶּׁשָּׁתִינוּ יִהְיֶה לִרְפוּאָה, וּמַה שֶּׁהוֹתַרְנוּ יִהְיֶה לִבְרָכָה, כִּדְכְתִיב: וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתְרוּ כִּדְבַר יְהוָה. בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְטַחוֹ. יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם.

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן.

יכיון לפטור גם את כוס רביעי, ויברך, וישתה בהסיבה:

כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא. סַבְרִי מָרָנָן.

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן.

הלל

לאחר ששתו כוס שלישי, מוזגים כוס רביעי. ויש הנוהגים למזוג כוס אחד יתר על הכוסות של המסובים ואין שותים אותו, וקוראים אותו "כוס של אליהו". וגומרים על כוס רביעי את ההלל, ויאמרו אותו בשמחה ובהתלהבות רבה.

שפך: חֲמָתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ. כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ. שְׁפָךְ עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם. תִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יי.

לֹא לָנוּ, יי, לֹא לָנוּ, כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד, עַל חַסְדְּךָ, עַל אֲמִתֶּךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם: אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם? וֵאלֹהֵינוּ בַּשָּׁמָיִם, כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה. עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם. פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ, עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ. אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ, אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן. יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן, רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ, לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם. כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם, כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם. יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוה, עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא. בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַּיהוה, עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא. יִרְאֵי יהוה בִּטְחוּ בַּיהוה, עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא.

יי זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ, יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן. יְבָרֵךְ יִרְאֵי יי, הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים. יֹסֵף יי עֲלֵיכֶם, עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם. בְּרוּכִים אַתֶּם לַיי, עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיי, וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם. לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָל יֹרְדֵי דוּמָה. וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. הַלְלוּיָהּ.

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יי, אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי. כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא. אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי, צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא. וּבְשֵׁם יי אֶקְרָא: אָנָּא יי מַלְּטָה נַפְשִׁי! חַנּוּן יי וְצַדִּיק, וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם. שֹׁמֵר פְּתָאִים יי, דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי, כִּי יי גָּמַל

עָלַיְכִי. כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת, אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה, אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי. אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יי בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר, אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד. אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי: כָּל הָאָדָם כֹּזֵב.

מָה אָשִׁיב לַיי כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי. כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יי אֶקְרָא. נְדָרַי לַיי אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה נָּא לְכָל עַמּוֹ. יָקָר בְּעֵינֵי יי הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו. אָנָּא יי כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ, אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ, פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי. לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יי אֶקְרָא. נְדָרַי לַיי אֲשַׁלֵּם, נֶגְדָּה נָּא לְכָל עַמּוֹ. בְּחַצְרוֹת בֵּית יי, בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם. הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּ אֶת יי כָּל גּוֹיִם, שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים. כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ, וֶאֱמֶת יי לְעוֹלָם. הַלְלוּיָהּ.

הוֹדוּ לַיי כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יי, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ, עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ. יי לִי, לֹא אִירָא - מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם. יי לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי. טוֹב לַחֲסוֹת בַּיי מִבְּטֹחַ בָּאָדָם. טוֹב לַחֲסוֹת בַּיי מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים. כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי, בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילַם. סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי, בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילַם. סַבּוּנִי כִדְבֹרִים, דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים, בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילַם. דָּחֹה דְּחִיתַנִי לִנְפֹּל, וַיי עֲזָרָנִי. עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה. קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים, יְמִין יי עֹשָׂה חָיִל. יְמִין יי רוֹמֵמָה, יְמִין יי עֹשָׂה חָיִל. לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה, וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ. יַסֹּר יִסְּרַנִי יָהּ, וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי. פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק, אָבֹא בָם, אוֹדֶה יָהּ. זֶה הַשַּׁעַר לַיי, צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ.

אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה. אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה. אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה. מֵאֵת יהוה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלָאֹת בְּעֵינֵינוּ. מֵאֵת יהוה הָיְתָה זֹאת

הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בּוֹ.

אָנָּא יי, הוֹשִׁיעָה נָּא. אָנָּא יי, הוֹשִׁיעָה נָּא.

אָנָּא יי, הַצְלִיחָה נָּא. אָנָּא יי, הַצְלִיחָה נָּא.

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יי, בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יי. בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יי, בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יי. אֵל יי וַיָּאֶר לָנוּ, אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים, עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵל יי וַיָּאֶר לָנוּ. אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים, עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ, אֱלֹהַי - אֲרוֹמְמֶךָּ. אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ, אֱלֹהַי - אֲרוֹמְמֶךָּ. הוֹדוּ לַיי כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ. הוֹדוּ לַיי כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.

הוֹדוּ לַיי כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלַּיְלָה, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.

וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְּיַם סוּף, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמַיִם, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ.

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד, מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל, וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ (מֶלֶךְ) גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ, פּוֹדֶה וּמַצִּיל, וְעוֹנֶה וּמְרַחֵם, בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה. אֵין לָנוּ מֶלֶךְ עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ אֶלָּא אַתָּה.

אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים, אֱלוֹהַּ כָּל בְּרִיּוֹת, אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת, הַמְּהֻלָּל בְּכָל הַתִּשְׁבָּחוֹת, הַמְּנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים. וַיְהוָה אֱלֹהִים אֱמֶת, לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְּעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים, מְחַיֶּה מֵתִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, פּוֹקֵחַ עִוְרִים, וְזוֹקֵף כְּפוּפִים, הַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים, וְהַמְּפַעְנֵחַ נֶעֱלָמִים, וּלְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים.

וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם, וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו, וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ, וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם, וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת, אֵין אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, וּלְבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ, עַל אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרוֹב רִבֵּי רִבָּבוֹת, פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעִם אֲבוֹתֵינוּ. מִלְּפָנִים מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעָב זַנְתָּנוּ, וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ, מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ, מִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ, וּמֵחֳלָאִים רָעִים וְרַבִּים דִּלִּיתָנוּ. עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ, וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ, הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ, וִישַׁבְּחוּ, וִיפָאֲרוּ, אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה, וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע, וְכָל עַיִן לְךָ תְצַפֶּה, וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע, וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה, וְהַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ וְהַקֶּרֶב וְהַכְּלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ, כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל עַצְמֹתַי תֹּאמַרְנָה יְהוָה מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ, וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ. שַׁוְעַת עֲנִיִּים אַתָּה תִּשְׁמַע, צַעֲקַת הַדַּל תַּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ. וְכָתוּב: רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה, לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה.

בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְרוֹמָם
וּבְשִׂפְתֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ
וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדָּשׁ
וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלָּל.

בְּמִקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבֵּחַ, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדֵּר, וּלְנַצֵּחַ, עַל כָּל דִּבְרֵי שִׁירוֹת

וְתִשְׁבָּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ.

וּבְכֵן, יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, כִּי לְךָ נָאֶה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד, שִׁיר, וּשְׁבָחָה, הַלֵּל, וְזִמְרָה, עֹז, וּמֶמְשָׁלָה, נֶצַח, גְּדֻלָּה, גְּבוּרָה, תְּהִלָּה, וְתִפְאֶרֶת, קְדֻשָּׁה, וּמַלְכוּת. בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ, וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל.

יְהַלְלוּךָ יי אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וַחֲסִידֶיךָ
וְצַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ, וְעַמְּךָ בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ אֶת
שֵׁם כְּבוֹדֶךָ. כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה
לְזַמֵּר, וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה
יי מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת.

שותים כוס רביעית בהסיבה, ולאחריה מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן, וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה, וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ, לֶאֱכֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבֹּעַ מִטּוּבָהּ. רַחֵם יי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ, וְעַל מִזְבְּחֶךָ, וְעַל הֵיכָלֶךָ. וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ. וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בשבת: וּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה. וְשַׂמְּחֵנוּ בְּיוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה, כִּי יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה. כִּי אַתָּה טוֹב וּמֵטִיב לַכֹּל וְנוֹדֶה לְךָ יי אֱלֹהֵינוּ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי גַפְנָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי גַפְנָהּ.

נרצה

ירצה ה' פעלו ותהי משכרתו שלימה. ומצוה שיספר ביציאת מצרים אחר הסדר כפי יכלתו. ויש נוהגים לומר פיוטים כגון "חד גדיא", ואידע שאחד התלוצץ על פיוט זה, וחייבוהו נידוי, והצריכוהו שישאל מחילה (שו"ת חיים שאל סימן כח). ועל כן יהיה מורא שמים עליו, וגילו ברעדה וכו'.

אֶחָד מִי יוֹדֵעַ? אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ: אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ? שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ? שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ? אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ: אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ? חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ: חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

שִׁשָּׁה מִי יוֹדֵעַ? שִׁשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ: שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ? שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ: שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּתָא, שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ? שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּתָא, שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

תִּשְׁעָה מִי יוֹדֵעַ? תִּשְׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ: תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵדָה, שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּתָא, שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

עֲשָׂרָה מִי יוֹדֵעַ? עֲשָׂרָה אֲנִי יוֹדֵעַ: עֲשָׂרָה דִּבְרַיָּא, תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵדָה, שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּתָא, שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

אַחַד עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ? אַחַד עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ: אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא, עֲשָׂרָה דִּבְרַיָּא, תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵדָה, שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּתָא, שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

שְׁנֵים עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ? שְׁנֵים עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטַיָּא, אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא, עֲשָׂרָה דִּבְרַיָּא, תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵדָה, שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּתָא, שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ? שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִדַּיָּא. שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטַיָּא, אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא, עֲשָׂרָה דִּבְרַיָּא, תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵדָה, שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה, שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּתָא, שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, אַרְבַּע אִמָּהוֹת, שְׁלֹשָׁה אָבוֹת, שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית, אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאָתָא שׁוּנְרָא וְאָכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאָתָא כַּלְבָּא וְנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא, דְּאָכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאָתָא חוּטְרָא וְהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא, דְּאָכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאָתָא נוּרָא וְשָׂרַף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא, דְּאָכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאָתָא מַיָּא וְכָבָה לְנוּרָא, דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא, דְּאָכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאָתָא תּוֹרָא וְשָׁתָה לְמַיָּא, דְּכָבָה לְנוּרָא, דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא, דְּאָכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאָתָא הַשּׁוֹחֵט וְשָׁחַט לְתוֹרָא, דְּשָׁתָה לְמַיָּא, דְּכָבָה לְנוּרָא, דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא, דְּאָכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאָתָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת וְשָׁחַט לְשׁוֹחֵט, דְּשָׁחַט לְתוֹרָא, דְּשָׁתָה לְמַיָּא, דְּכָבָה לְנוּרָא, דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא, דְּאָכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

וְאָתָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְשָׁחַט לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת, דְּשָׁחַט לְשׁוֹחֵט, דְּשָׁחַט לְתוֹרָא, דְּשָׁתָה לְמַיָּא, דְּכָבָה לְנוּרָא, דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא, דְּאָכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא.

שיר השירים

פרק א (א) שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה: (ב) יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: (ג) לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ: (ד) מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ מִיַּיִן מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ: (ה) שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה: (ו) אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ בִי שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי: (ז) הַגִּידָה לִּי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִּרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם שֶׁלָּמָּה אֶהְיֶה כְּעֹטִיָּה עַל עֶדְרֵי חֲבֶרֶיךָ: (ח) אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים: (ט) לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי: (י) נָאוּוּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים: (יא) תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף: (יב) עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ: (יג) צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין: (יד) אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי: (טו) הִנֵּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנֵּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים: (טז) הִנְּךָ יָפֶה דּוֹדִי אַף נָעִים אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה: (יז) קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רַהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים:

פרק ב (א) אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים: (ב) כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת: (ג) כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי: (ד) הֱבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה: (ה) סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: (ו) שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי: (ז) הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: ס (ח) קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת: (ט) דּוֹמֶה דּוֹדִי לְצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים: (י) עָנָה דּוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ: (יא) כִּי הִנֵּה הַסְּתָיו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ: (יב) הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ: (יג) הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לְכִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ: ס (יד) יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִנִי אֶת קוֹלֵךְ כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאַיִךְ נָאוֶה: ס (טו) אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר: (טז) דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים: (יז) עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בָתֶר: ס

פרק ג (א) עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו: (ב) אָקוּמָה נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו: (ג) מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם: (ד) כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד שֶׁהֱבִיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי: (ה) הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: ס (ו) מִי זֹאת עֹלָה מִן

הַמִּדְבָּר כִּתְימָרוֹת עָשָׁן מְקֻטֶּרֶת מֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל: (ז) הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל: (ח) כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת: ס (ט) אַפִּרְיוֹן עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן: (י) עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם: (יא) צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ: ס

פרק ד (א) הִנֵּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנֵּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד: (ב) שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכְּלָה אֵין בָּהֶם: (ג) כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵיךְ נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ: (ד) כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים: (ה) שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרוֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים: (ו) עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֶךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה: (ז) כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ: ס (ח) אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים: (ט) לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַּלָּה לִבַּבְתִּנִי בְאַחַת מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ: (י) מָה יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַּלָּה מָה טֹבוּ דֹדַיִךְ מִיָּיִן וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ מִכָּל בְּשָׂמִים: (יא) נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן: ס (יב) גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַּלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם: (יג) שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים עִם נְרָדִים: (יד) נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן עִם כָּל עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כָּל רָאשֵׁי בְשָׂמִים: (טו) מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנֹזְלִים מִן לְבָנוֹן: (טז) עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו:

פרק ה (א) בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַּלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דוֹדִים: ס (ב) אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַּמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה: (ג) פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם: (ד) דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו: (ה) קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי נָטְפוּ מוֹר וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל: (ו) פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְּדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי: (ז) מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי נָשְׂאוּ אֶת רְדִידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת: (ח) הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם אִם תִּמְצְאוּ אֶת דּוֹדִי מַה תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: (ט) מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה בַּנָּשִׁים מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ: (י) דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה: (יא) רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב: (יב) עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מָיִם רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת עַל מִלֵּאת: (יג) לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים שִׂפְתוֹתָיו שוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר: (יד) יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלָּפֶת סַפִּירִים: (טו) שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל אַדְנֵי פָז מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים: (טז) חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם:

פרק ו (א) אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ: (ב) דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ לַעֲרוּגוֹת

הגדה של פסח

הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים: (ג) אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים: ס (ד) יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כִּתִרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלִָם אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת: (ה) הָסֵבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן הַגִּלְעָד: (ו) שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם: (ז) כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ: (ח) שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר: (ט) אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי אַחַת הִיא לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ: ס (י) מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר יָפָה כַלְّבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת: ס (יא) אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים: (יב) לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי מַרְכְּבוֹת עַמִּי נָדִיב:

פרק ז (א) שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה בָּךְ מַה תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם: (ב) מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן: (ג) שָׁרֵרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים: (ד) שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאֲמֵי צְבִיָּה: (ה) צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק: (ו) רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים: (ז) מַה יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ אַהֲבָה בַתַּעֲנוּגִים: (ח) זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר וְשָׁדַיִךְ לְאַשְׁכֹּלוֹת: (ט) אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגָּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים: (י) וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים: (יא) אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ: ס (יב) לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים: (יג) נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת דֹּדַי לָךְ: (יד) הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ:

פרק ח (א) מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא יָבוּזוּ לִי: (ב) אֲנַהֲגֲךָ אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס רִמֹּנִי: (ג) שְׂמֹאלוֹ תַּחַת רֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי: (ד) הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם מַה תָּעִירוּ וּמַה תְּעֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: ס (ה) מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךְ שָׁמָּה חִבְּלָתְךָ אִמֶּךְ שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךָ: (ו) שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶתְיָה: (ז) מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בוֹז יָבוּזוּ לוֹ: ס (ח) אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר בָּהּ: (ט) אִם חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף וְאִם דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז: (י) אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שָׁלוֹם: פ (יא) כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן נָתַן אֶת הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים אִישׁ יָבִא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף: (יב) כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנַי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ: (יג) הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי: (יד) בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים:

חידושים והערות
על
הגדה של פסח

חידושים והערות על הגדה של פסח

בעזרת החונן לאדם דעת
ממני הצב"י אפרים כחלון ס"ט
ניסן תשפ"א

מנהג קימחא דפיסחא

עד כמה היה הגאון רבי בן ציון אבא שאול דואג לתלמידיו יעיד על כך הסיפור הבא:

פעם בערב חג הפסח הגיע נדיב והביא לכל התלמידים "קימחא דפיסחא" בקבוק יין גדול לכל אחד ואליו צמוד שטר של עשרים דולר רבה הייתה השמחה, והנדיב פנה אל רבינו בזחיחות דעת - "מה דעת כבוד הרב?"

"מה דעתי על בקבוק יין ועשרים דולרים?! הלכך קימחא דפיסחא יקרא? היכן המצות, היכן הבשר, הביצים?!

[רבינו האור לציון חלק א עמוד 471].

✦✦✦

פסח

א) תיבת פסח עולה בגמטריא כמנין קמח (148), היינו שצריך האדם לדקדק מאוד בעשיית החיטין והקמח לפסח וכמ"ש מרן בשו"ע (או"ח סימן תנג) עיי"ש.

ב) שמעתי ממרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל עוד רמז בזה, שתיבת פסח עולה כמנין קמח שיש ליזהר ולהקפיד בפסח על מעות קמחא דפסחא.

ג) פסח נקרא על שם שפסח הקב"ה על הבתים והכה כל בכור בארץ מצרים (שמות יא, ה). וזרמז לזה מאמר הכתוב: "דודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו" (שה"ש ה, ו), ותיבת חמק עולה כמנין פסח, שבו פסח ה' על הבתים והכה את המצרים והרגם. וזהו "נפשי יצאה" היינו נפש י' היא המכה העשירית שהכה ה' במצריים, בדיברו של משה רבנו ע"ה שהזהירם.

ד) תיבת פסח במילוי אותיות (היינו פה סמך חת), עולים כמנין תרי"ג (613), הם תרי"ג המצוות שקיבלו ישראל בסיני שזה היה עיקר הוצאתם מארץ מצרים שיקבלו ויקימו את התורה.

ה) תיבת פסח בגימטריה קטנה עולה כמנין כ"ב אותיות תורתנו הקדושה וזהו שזה היה עיקר ותכלית יציאתם ממצרים (עיין שמות ג, יב).

ו) ועוד ירמוז בזה על הפסוק "ב"ך ה' חסיתי אל בושה לעולם" (תהילים לא, ב), שתכלית סיפור יציאת מצרים היא ללמוד מממנו להלכה ומעשה כיצד יגיע האדם לבטחון מוחלט בה' יתברך.

ז) מבואר במדרש (ילקוט שמעוני פרשת בשלח סימן יג רמז רכז) על הפסוק "וחמושים עלו בני ישראל" (שמות יג, יח), שעלו ממצרים רק חלק אחד מחמשה, היינו שמונים אחוז שהיו רשעים ולא רצו לצאת (עיין פירוש רש"י פרשת בא פרק י פסוק כב). והקב"ה חס על שאר עם ישראל שיצאו ממצרים, ולכן נהרגו במכת חושך. וזהו פסח נוטריקון פ' חס.

✦✦✦

למה לא הוזכר משה רבנו בהגדה?

הקשו המפרשים: מפני מה לא הוזכר משה רבינו הרועה הנאמן, בהגדה של פסח, הרי הוא היה השליח שהוציא את עם ישראל ממצרים?

- בספר שפתי חיים (מועדים פסח) מהגאון רבי חיים פרידלנדר זצ"ל כתב לתרץ: שכיון שזה הלילה התייחד בסיפור יציאת מצרים ויחוד ה' יתברך, ושאין אפס זולתו לפיכך לא נכתב משה רבינו עליו השלום בהגדה, שלא תרד אף במקצת ההתפעלות מעוצמת גאולת ה' ושלו לבדו, עלינו להודות.

- עוד יראה לפרש בזה בס"ד: שעיקר סיפור יציאת מצרים בזה הלילה הוא בסיפור פלאות וניסי ה' יתברך, אשר התעלל במצרים והענישם, וגאל את עמו ישראל. וכמאמר הכתוב "והגדת לבנך ולבן בנך את אשר התעללתי במצרים וגו'" (שמות יג, ח), וכל דיבור ודיבור בסיפור יציאת מצרים ושאר ניסי השם יתברך הוא מצוה גדולה. ולכן העדיף בעל ההגדה להוסיף עוד בסיפור יציאת מצרים וביחוד ה', ולא הוזכר משה רבינו.

- ובדרך ההשערה יראה לפרש בזה, שלפי שאמר משה לקדוש ברוך הוא "מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות לב, לב). ועדיין לא התקיים בו מה שאמר "מחני נא מספרך", נגרם שלא יזכר בהגדה של פסח, שהוא ספר בפני עצמו.

- ובזה יש לרמוז בס"ד, שתיבות "מחני נא מספרך" עולות בגימטריה קטנה כתיבות **הגדה של פסח** (וחסרון אחד בגימטריא לא הוה חסרון).

- עוד יש לפרש בזה על דרך הפלפול: שמובא בגמרא בקידושין (דף מג עמוד א) שאוריה החיתי מורד במלכות היה, לפי שאמר לדוד המלך "ואדוני יואב" (שמואל ב יא, יא). ופירש רש"י: ואדני יואב זהו מרד שקראו אדון בפני המלך. ועיין שם בתוספות (דיבור המתחיל מורד במלכות) ובמהרש"א.

- ומבואר, שאין לחלוק כבוד אפילו לשר בפני המלך, והחולק הרי הוא מורד במלכות.

- ומובא בזוהר הקדוש (פרשת בא דף מ עמוד ב), שבליל הסדר יורד הקדוש ברוך הוא עם כל מלאכי רום, ושומע את עם ישראל כיצד משבחים אותו. ועל כן אנו פותחים ואומרים את ההגדה בלשון ארמי, על אף שמלאכי השרת לא מבינים לשון זה (שבת דף יב עמוד ב), להורות, שהקדוש ברוך הוא עצמו נמצא כאן, ושומע כל דיבור ודיבור.
- ומעתה, כיון שהקדוש ברוך הוא נמצא ממש עמנו, אין לחלוק כבוד ולשבח אפילו את משה רבנו.

ומכל אלו הדברים, יוצא עד כמה יש לשמור את הלילה הקדוש הזה שקדוש בכל מיני קדושות שהקדוש ברוך עם מלאכי רום, באים ומאזינים לדברי השבח הגדולים שמספרים. ואשרי הזוכה להתקדש בקדושת לילה זה.

✦✦✦

ולמען תספר באוזני בנך: כתב הרב חיד"א בשם מהר"א מגרמיזא רמז בזה, כי תיבות "ולמען תספר באוזני בנך" (שמות י, ב) בגימטריא זהו שלושים יום לפני הפסח.

[מאור ישראל דרושים עמוד קנג].

✦✦✦

סימני הסדר

קדש, ורחץ, כרפס, יחץ, מגיד, רחצה, מוציא מצה, מרור, כורך, שלחן עורך, צפון, ברך, הלל, נרצה:

אלו סימני הסדר מלמדים לאדם כיצד לנהוג בעבודת ה'. שהרוצה להיות רצוי לה' שיקדש את עצמו - קדש. וירחץ מגילולי העוה"ז - ורחץ. וישקע בלימוד הש"ס שהוא בגימטריא - כרפס (360). ויחצה ויחלק את תלמודו כמו שאמרו בגמרא בקידושין (דף ל ע"א), לעולם ישלש אדם את תלמודו - יחץ. ועוד שיחצה וישבר יצרו הרע וזה יהיה ע"י עסקו בתורה שאם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ (קידושין דף ל ע"ב). ותמיד יתמיד ויהיה פיו מגיד בדברי תורה - מגיד (ועיין בתוספות בסוטה דף כא ע"א ד"ה ואי). ותמיד יהיה מסתופף בחצרות ה' שזהו נוטריקון - רחצה חצר- ה'. וירחץ עצמו בים התלמוד [ומסופר על הגאון הקדוש רבי יואל מסאטמר זצ"ל שאמרו שילך למעיינות ומרחצאות להבריא גופו, ענה להם האדמו"ר: "ביה אנא רחיץ" (בקב"ה אני בוטח, ורחיץ הוא לשון ביטחון בארמית), וגם בזה צריך האדם 'לרחוץ' עצמו]. ומוציא מליבו דברי מצה ומריבה - מוציא מצה. ומוציא את המרירות מליבו - מרור. וכורך - בליבו את העצבות שהחסיד צהלתו בפניו ועצבו בליבו (חובות הלבבות שער ט - שער הפרישות פרק ד). אם עושה כן, יהיה שלחן ערוך לו לעולם

הבא - שלחן עורך. וצפון ומבורך שכרו- צפון, ברך. ומלאכי השרת מהללים אותו- הלל. ואומרים עליו שנרצה הוא לפני ה' - נרצה. וה' יזכנו. וע"ע בהגדת קול יהודה מהרב חיים יהודה סגל מ"ש בענין זה.

ויש עוד לרמוז בזה לכל החסדים שעשה ה' לעם ישראל שקידשנו במצוותיו- קדש. ורחץ אותנו מגילולי מצרים- ורחץ. והוציאנו מעבודת הפרך שעבדו בה ס' ריבוא - כרפס נוטריקון ס' פרך. וחנן את עמו ישראל - יחץ שעולה בגמטריא חנן (108). ופרינו ורבינו כדגים - מגיד אותיות דגים. והיקפנו בענני הכבוד שהם בחינת חצרו של ה'- רחצה אותיות חצר ה'. והוציאנו ממצרים ומשעבוד הגליות - מוציא. ושלקו פרעה וכל חילו בים - מצה שעולה בגימטריא עם הכולל כמנין לקו (136). והציל את עמו ישראל מלמות במדבר הגדול והנורא - מרור שעולה בגימטריא מות. והצלנו מעמלק שבא להילחם ולקרר הקדרה - כרך (כתיב חסר) שעולה בגימטריא עמלק. וערך לפני עמו שולחן במדבר ארבעים שנה - שולחן עורך (ועוד שתיבת שולחן עולה כמנין שצ"ד ותיבת עורך עולה כמנין צר"ו היינו שצד את צרו של עם ישראל הוא עמלק). והצפין עמו מפני הרעה - צפון. ובירך את עמו ישראל בכל הברכות הכתובות בתורה - ברך. וקירבנו לפני הר סיני- הלל שעולה בגמטריא ס"ה, ראשי תיבות ה'ר ס'יני. והביא לנו ציר נאמן הוא מרע"ה- נרצה שעולה בגימטריא משה.

✦✦✦

קדש

בימי חורפי חידשתי בס"ד דתיבת קדש עולה בגימטריא ת"ד, ר"ת של המילים דברי תורה, שבד"ת יש קדושה נפלאה שאין בשום מקום אחר. וע"ע בפלא יועץ (ח"ב ערך תורה), מהי מעלתה וקדושתה של תורתנו הקדושה, ועוד שע"י נהפך האדם להיות קדוש. וזה מה שאומר בעל ההגדה קדש עצמך קודם שהנך נכנס לליל הסדר.

ועוד יש לרמוז דתיבת קדש אותיות שקד שזהו שורש תיבת שקידה, שעל ידי השקידה והעמל בתורה הקדושה, מגיעים לדרגות של קדושה. ובתוס' בכתובות (דף סג ע"א ד"ה אדעתא) כתבו, שדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול. שהכל ע"י השקידה.

ובכלל זה הציווי האלוקי לקדש עצמינו במותר לנו וכמ"ש "והייתם קדושים לאלוהיכם" (במדבר טו, לט). וע"ע בספר פלא יועץ (ערך קדושה), וראה מהי מעלתה וחשיבותה.

✦✦✦

נסתפקו האחרונים כמה גרם יין צריך לרביעית והכריעו 86 גרם. ובגמטריא עולה כמנין כו"ס. ומרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף שליט"א הכריע שמספיק ב- 81 גרם. ונתן הגאון הנאמ"ן שליט"א רמז בזה, כסא דפסחא, כס"א [הוא כוס בלשון ארמי] בגימטריה 81.

✦✦✦

כרפס

נוהגים לטבול את הכרפס במי מלח. ויראה לרמוז בזה, שכבר פירש הרב רבי משה קורדבירו זצ"ל, והביאו בספר שיבת ציון מהגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א (חלק א שער א הערה יג), **שמלח הוא דין, והמים חסד**, וזה בלא זה אין להם שום הנהגה כלל, ושניהם צריכים זה לזה.

והנה שיעבוד מצרים בתחילתו היה בחסד, שהרי מבואר במדרש מדרש אגדה (בובר פרשת שמות פרק א סימן יג) שבתחילה משכו המצריים את עם ישראל לעבוד בכסף מלא, ובתמורה גדולה חלף עבודתם. ואף עבודה זו, על אף שעבדוה עם ישראל ברצון גם כן נכללת היא בכלל השיעבוד, וזהו גם חסד ה' שהיטיב עם עמו, שיתחילו לעבוד ברצון ויקבלו תמורה לעבודתם. ולאחר זמן הרעו המצרים ועינום והעיבדו אותם בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה.

ועל כן אנו לוקחים מים בתחילה, ונותנים בהם מלח, להורות - שבתחילה היתה העבדות בחסד, כמים, ואחר כך בדין כמלח. וטובלים במי מלח את הכרפס, שהכרפס בשמו, מסמל על העבדות, שהוא נוטריקון ס' פרך.

✦✦✦

מגיד

בהגדה של פסח חכמי ספרד הביא (עמ' קב תם מה הוא אומר), להקשות בשם הגר"ח בן עטר והביאו בספר גאולת ה', מפני מה לא הגדיל ה' את נס יציאת מצרים שיתהפכו היוצרות ועם ישראל יהפכו לאדונים ויעבידו את המצריין במקומות מושבתם, במצרים?

והרב חיים לראש כתב ע"ז דיש להעצים הקושיא ולהגדיל התמיהה, לפי שמצרים היתה נתונה תחת השר שהיה בכור וראש לכל השרים, ומטעם זה היתה מכת בכורות, וא"כ היתה ניכרת גדולתו בכפלי כפליים שעם היותו המקום שולט בו בכור כל השרים, עם כל זאת תרום קרנן של ישראל וגבר ישראל באותו מקום, ולא היה כ"כ פחיתות לישראל שהם תחת שר בהיות שלא היתה מצרים ממלכה שפלה אלא לראש אומות והיה שרה למעלה מכל שרים?

ותירץ רבי חיים בן עטר: על דרך אומרם ז"ל על הפסוק "בהנחל עליו גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל" (דברים לב, ח), שחילק ה' מקומות העולם לשרי מעלה זולת ארץ ישראל אשר בחר לעמו יתברך. והוא אומרו "מבית עבדים" (שמות יג, ג) פירוש - ממקום שהוא תחת ממשלת אחד מעבדיו יתברך, ולא רצה ה' שיהיו ישראל תחת ממשלת השרים אלא תחת ממשלתו יתברך, ולכן הוציאם ממצרים מבית עבדים, להנחילם בית אלוקים שהיא ארץ ישראל.

והרב חיים לראש ביאר: לפי מה שאמר רבינו האריז"ל שגלות מצרים היתה ללקט את כל ניצוצות הקדושה שנפלו בתוך מצרים, ועשאוה כמצולה שאין בה דגים, ולכך הזהיר שלא לשוב למצרים. ואח"כ הוצרכו ללקט מהמדבר הגדול ניצוצות הקדושה מ' שנה, נמצא דמצד שלא היו יכולים לישב שם ומצד שהיו מוכרחים לתקן המדברות הא גרמו להו שלא עשה הקב"ה החרות בתוך מצרים.

ועוד תירץ שם: שכל האומות לא האמינו במעשה מצרים כי יד ה' עשתה זאת, אם לא בקריעת ים סוף כמו שדרשו על הפסוק, "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת וגו' (שמות טו, יד). ועל הפס' "וישמע יתרו" (שמות יח, א), דרשו חז"ל מה שמועה שמע ובא? שמע קריעת ים סוף. וכדי להודיע לכל העולם כוחו וגבורתו לכל האותות והמופתים אשר עשה ה' בעבור עמו ישראל הוצרך להוציאם משם ולקרוע להם את הים, שבזה הראה לבאי עולם שכוחו וגבורתו מלא עולם.

ונראה עוד לתרץ: שמה שלא השאירם הקב"ה בארץ מצרים וגאלם והוציאם משם, לפי שרצה האל ברחמיו וחסדיו שלא יזכרו את קושי וצער השיעבוד, שאם היה משאירם היו נזכרים מחמת מראה המקומות שבהם שיעבדו אותם ואת היסורים שעברו, ולכן חס הקב"ה עליהם והוציאם אל ארץ נושבת אשר לא יחסר כל בה (דברים ח, ט).

ועוד יבואר: שרצה ה' לנתק את עמו ישראל ממקור הטומאה היא ארץ מצרים ומאנשיה, שהיה בכוחם להשפיע על עם ישראל מטומאתם הרבה, ולכן הוציאם משם.

✦✦✦

הא לחמא עניא: מאמר זה הפותח את ההגדה של פסח, נתקן לפי הנראה בבבל על ידי הגאונים (עיין בית יוסף סימן תלד), ולכן נכתב בלשון ארמית, שהיתה השפה המדוברת אז ביניהם.

גם לשון הרמב"ם (סוף הלכות חמץ ומצה) מורה, שנוסח זה התחבר בזמן הגלות. שכתב: זה נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות וכו'. ונוסח זה הא לחמא עניא מוזכר גם בתוספות בפסחים (דף קטו עמוד ב דיבור המתחיל למה), מסדר הרב רבנו יוסף טוב עלם.

[פסח במחשבת חכמי ירושלים בשם רבי שלמה אהרן ורטהיימר זצ"ל עמוד י].

ובספר מעשה ניסים כתב, שהטעם שנתן לאמר הא לחמא עניא בלשון ארמי להורות שאינו מעניין סיפור ההגדה רק תוספת שנתקנה בבבל לאחר החרבן.

והראבי"ה בארחות חיים כתב בזה טעם כדי שהגויים לא יבינו ולא ירגזו עלינו.

והאבודרהם כתב, כיון שבזמנם לא הבינו עמי הארצות לשון הקודש.

✦✦✦

הא לחמא עניא: רבים הגיהו שצריך לומר כהא חמא עניא, ד"הא לחמא" - משמע שזהו הלחם בעצמו שאכלו אבותינו. ועם כי דבריהם נאותים לפי פשטן, אכן לפי סוד תעלומותיהן, אין לשנות הנוסח.

[חמדת ימים חלק ב - פסח פרק ו אות נ].

✦✦✦

הא לחמא עניא: הטעם שפותחים כך את ההגדה, לפי שבליל הסדר מתקנים את חטא אדם הראשון, ויש מי שאומר שחיטה היה (סנהדרין דף ע עמוד ב), ונתקן באכילת המצה. ולכן קודם הסדר פותחים ואומרים "הא לחמא" - לתיקון העון.

עוד טעם יש לומר, כי החכמים הגידו (איכה רבה וילנא פרשה א אות כח), שלא גלו ישראל מארצם, אלא לפי שלא אכלו לחם עוני והסמיכו כן על הפסוק "גלתה יהודה מעוני" (איכה א, ג), ועל כן פותחים אנו ב"הא לחמא עניא", להורות ולפרסם שאנו תיקנו עון הגלות, ואם כן תם ונשלם זמן הגלות.

[חמדת ימים חלק ב - פסח פרק ו אות נא - נב].

✦✦✦

כל דכפין ייתי ויכול: הקשה רבי אייזיל חריף זצ"ל בדרשת שבת הגדול:

הרמב"ם פוסק להלכה (הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ז), שכל יהודי ויהודי ואפילו עני שבעניים חייב לסדר הסדר ולשתות ארבע כוסות.

עוד פוסק הרמב"ם (בהלכות גזילה פרק א הלכה א), שגניבה אסורה. והיינו בין בפסח ובין בחול, והרי סתירה לפניכם, מנין יקחו העניים לסעודה?

ישלחו ידם בגניבה? - הרמב"ם אוסר !

סתירה חמורה !

הוא מותיב והוא מפרק.

יספקו העשירים מעות לעניים, יאכלו העניים ויהנו, והכל יבא על מקומו בשלום, ונפתרה הקושייא !..

[חידודים עמוד קט].

✦✦✦

כל דכפין ייתי ויכול: חלק ממה שאנו מראים את הבני חורין שבנו, היא הזמנת האורחים שאיננו צרי עין ושאנו דואגים לכלל ישראל.

וכבר אמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא פיסקא י), אמר הקדוש ברוך הוא: אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך.

ומסופר על הצדיק רבי ישראל מהוסיאטין זצ"ל, שחפץ היה לסייע בידי שר התורה רבי דב בעריש ווינפלד זצ"ל ה"דובב מישרים", לאחר שעלה לארץ.

הוא שלח את משרתו עם שמות וכתובות של כמה ממיודעיו העשירים, וביקש שכל אחד יתן סך של מאה לירות לטובת הגאון.

אצל כולם התקבל הגבאי בסבר פנים יפות, כולם הכירו את האדמו"ר הקדוש, וכשראו את שמם כתוב בכתב יד קודשו, פתחו את ליבם.

חוץ מיוסל, יוסל הרגיש לא נח לסרב לפקודת האדמו"ר, אך חיש אזר אומץ ואמר לגבאי: "שהרבי שלך יפסיק לשלוח לי שליחים, אני לא נותן יותר ולא עובד אצלו".

כשחזר הגבאי עם סכום של 500 לירות, הרבי תמה על חסרון מאה הלירות. הגבאי החליט לא להביא את דיבתו של יוסל רעה אל האדמו"ר, שלא יענישו בקפידתו.

האדמו"ר הזדרז לקחת את הכסף, ולשולחו לרבי דב.

ליל הסדר הגיע, כולם כבר התחילו בסדר הקדוש, רק בביתו של הרבי מהוסיאטין - לא מתחילים.

"**איני** יכול להתחיל את הסדר, כל זמן שחסר סכום גדול לשר התורה הדובב מישרים" - מלמל האדמו"ר.

הדקות עברו, והאדמו"ר שרוי בצערו.

דפיקות חזקות בדלת הפרו את הדממה, הגבאי פתח את הדלת, ושתי נשים בוכיות פרצו פנימה, רצונם לדבר בדחיפות עם האדמו"ר.

הם עמדו כנגד הפתח מחוץ לחדרו של הרבי וסיפרו: "אנחנו כלה וחמות, פתחה הצעירה, בעלי חזר מבית הכנס ולפתע רוח שטות תקפה אותו, הוא החל לזרוק את הכלים בבית, להתנהג כשוטה, ואנו אנא אנו באים".

אט אט התבררה העובדה, היה זה יוסל השם השישי ברשימה שסירב להביא את התרומה.

הסובבים שמעו את הרבי ממלמל: "מה הוא חשב לו, שהוא יוכל לערוך את הסדר במנוחה ובשמחה? הרבי מטשבין נמצא בצער, אני נמצא בצער, והוא רוצה ליהנות מליל

הסדר?...".

השתיים שהבינו מהר במה מדובר, הבטיחו: "מיד בצאת החג נעביר את הכסף לרבי מטשבין".

"אם כך", אמר האדמו"ר - "חזרו לבתיכן והכל יבא על מקומו בשלום, שכן אמרו חז"ל אם אתה משמח את שלי, אני משמח את שלך, חג שמח".

וכמובן שאף מילה ממילות הרב לא נפלה ארצה...

[אמרו צדיק עמוד 216].

✦✦✦

כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח: הקדים בתחילה לומר "כל דכפין וכו'" - דהיינו שכל הרעב יבא ויאכל, ואחר כך אמר "כל דצריך וכו'" - דהיינו שכל הצריך יבא ויפסח, לפי, שמצוה מן המובחר לאכול את קרבן פסח על השובע, וכמו שפסק הרמב"ם בידו החזקה (הלכות קרבן פסח פרק ח הלכה ג). ולכן, לאחר שהרעב יבא ויאכל, יוכל אחר כך לקיים מצוה מן המובחר בקרבן פסח ולאוכלו על השובע.

✦✦✦

כל דצריך ייתי ויפסח... השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין: יש להקשות כיצד אנו אומרים כל דצריך ייתי ויפסח הא קרבן פסח אינו נאכל אלא למנוייו וכיצד מזמינים אותו כעת?

והביאור בזה: שהם הם הדברים האמורים, השתא הכא - השנה אנו כאן בגלות ואין לנו קרבן פסח אלא רק זכר לקרבן פסח, לכן כל אחד יכול לבוא ולהשתתף. אך תדע שלשנה הבאה נהיה בני חורין ויבנה בית המקדש, ואז כבר לא נוכל להזמין אחר שחיטת הפסח

[הגדת כי ישאלך בנך בשם הערוך לנר].

✦✦✦

כל דכפין ייתי ויכול... השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל: מה הקשר בין "כל דכפין ייתי ויכול" לבין "השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל"?

התשובה, שבטבעו אוהב האדם לקבל, ולא לתת. בנובהרדוק אמרו, שאם אדם מקדימך בברכת "צפרא טבא", בידוע שהוא עומד לבקש ממך הלואה. לכן משרישים שיותר משבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית (רות רבה ה, ט). ועד לגאולה, שאמרו שאין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (ישעיה א, כז) !

ובענין זה ספור -

מעשה בשני קמצנים שנועדו יחדיו. אמר האחר לחברו: "אומללים אנו, אין לנו לא עולם הזה ולא עולם הבא -

עולם הזה אין לנו, כי איננו מפרגנים לעצמנו דבר. לבושים קרעים ואוכלים פסולת. חיים בזבל, ואוגרים רכוש בלא ליהנות ממנו. ועולם הבא אין לנו, כי ידינו קפוצה לצדקה ולכל דבר שבקדושה ! "

ענהו חברו: "הן לא תכחיש שעונג החיסכון גדול ורב מכל עונג אחר בעולם ! ובענין עולם הבא מצאתי עצה -

איני מושיט יד לאיש, לשום דבר בעולם. לא ללחיצת יד, ולא הושטת דבר. נדר נדרתי, ואני שומר עליו בהקפדה. אי אפשר לבא אלי בטענות. לא רק לצדקה ידי קפוצה ! "

פקפק חברו: "איני בטוח שיתחשבו בכך בעולם העליון. בוא ותתן תקיעת כף, שכאשר תגיע לשם, תחזור ותספר לי בהקיץ או בחלום מה נעשה בדינך".

ענהו: "תקיעת כף לא אתן, שהרי נאמן אני לנדרי. אבל מבטיחך אני".

השנים עברו, והלה התבקש לבית עולמו.

כעבור זמן נגלה לחברו בחלום, ופניו כשולי קדרה. החבר הבין הכל: "ובכן, לא התחשבו בנדר".

"דוקא התחשבו", ענהו אבל שאלו: "לפני כמה שנים רחצת בנהר, ונגרפת לשיבולת מים. אחד חרף נפשו להצילך. הושטת את ידך ומשה אותך -

ואיך זה הושטת יד?!"

התקוממתי: "והרי בכך הציל את חיי ! על דעת כך לא נדרתי !"

אמרו: "והצדקה, הרי נאמר בה "וצדקה תציל ממות" (משלי י, ב. יא, ד), גם היא מצילה חיים. מדוע לגביה נדרת ! הלא יותר משבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית. גם הצדקה לטובתך, מדוע עבורה לא הושטת יד ! "

עצתי לך נדור כמוני -

אך אל תלך לנהר...

[והגדת פסח עמוד 68].

✦✦✦

השתא הכא עבדי: כבר אמרו בגמרא במגילה (דף יד עמוד א), שעדיין אנו עבדי אחשורוש. והיינו שלמרות שיצאנו ממצרים וכבר איננו עבדי פרעה, מכל מקום שלטון האומות עלינו, ועל זה מתפללים ואומרים השתא הכא עבדי - עכשיו אנו עדיין כעבדים, לשנה הבאה בני חורין.

✦✦✦

השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל: הגאון רבי יהושע גרינוואלד זצ"ל נשא ביום ראשון של פסח דרשה בעת השואה:

יש לשאול שאלה, מהו זה שאומרים השתא הכא, שפירושו עכשיו אנו כאן, הלא מיותר הוא?

ונראה לפרש, שאמרו חז"ל שהקדוש ברוך הוא לא עושה נס על חינם, ואנו רואים שכבר עתה בעת המלחמה והבלבול בעולם, עשה איתנו הקדוש ברוך הוא ניסים וחסדים, וכי יש נס גדול מזה "שהשתא הכא" - ואנחנו עוד יושבים במקומותינו, בעוד שמיליונים מעם ישראל כבר עזבו מקומותיהם כבר שנים.

מזה עצמו נוכל ללמוד שנזכה לנס שבשנה הבאה בארעא דישראל.

[חסד יהושע בהקדמה עין דמעה עמוד 32].

✦✦✦

לשנה הבאה בארעא דישראל: יש לדקדק במה שהזכיר בארעא דישראל, שתרגומו בארץ של ישראל, והיה לו לומר בארעא ישראל, היינו בארץ ישראל !

ונראה לבאר בזה, שכל עת שעם ישראל בגלותו, הגם ששב לארצו, עדיין חשים אומות העולם שהם האדונים על ארץ ישראל, ומורים בכל עת לחלקה לאויבינו ושונאנו ומבקשי רעתנו.

ועל זה אנו מתפללים, שלשנה הבאה נזכה שנהיה בארץ של ישראל - שכולם יכירו וידעו שהארץ הזו היא של עם ישראל, ולא של אף אחד אחר מאומות העולם.

✦✦✦

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות: התייחסותו הנלבבת של הרב יוסף שלמה כהנמן זצ"ל הגאון מפוניבז' לילדי ישראל הייתה צריכה תלמוד.

הנה נכנס אצלו בחול המועד פסח אבא עם בנו, ילד בגיל הפעוטות, המבקש לשטוח בפני הרב "קושיא" ממשנתו: "איך זה שבמשנה במסכת פסחים (פרק י משנה ד) הנוסח של "מה נשתנה" שונה מן הנוסח שאומרים בהגדה בליל הסדר?"

ובכדי לעודד את הינוקא, ובכדי לאהב עליו את התורה, רבינו יוסף שלמה מקשיב "לשאלתו" בסבלנות רבה, ניגש בארשת רצינית אל ארון הספרים לעיין בדברי המשנה, ואחר כך מהלך בחדרו אנה ואנה כשהוא ממלמל" "קושיא טובה", "קושיא טובה".

לבסוף חזר אל הילד ומבאר לו במילים המתאימות לגילו: "המשנה מדברת בזמן הבית כשהקריבו הפסח, והיה מקום לשאלה הנוספת שהוזכרה בה - "שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי". בעוד ההגדה שלנו נתקנה לתקופת החרבן והגלות כשאין לנו לא מקדש ולא זבח".

[הרב מפוניבז' חלק ג עמוד קיג].

✦✦✦

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות: מה שאין אנו שואלים בסוכות "מה נשתנה" שהשינוי הוא יותר גדול? ביאר הרב צבי הירש לוין זצ"ל בעל ספר צבי לצדיק, שתינוק מישראל רואה בפסח יהודים יושבים ושלווים, מסביב לשולחן ערוך יינות ומעדנים ומטעמים, שלא כדרכם של ישראל בגולה, והוא תמה ושואל: "מה נשתנה".

ואולם, בסוכות הרי הוא רואה אץ בני ישראל נטרדים מבתיהם, יושבים בסוכה רעועה, הרוחות סוערות והדלף טורד, ואין התינוק מתפלא כלל, יודע כל ילד יהודי כי ישראל בגולה דרכו בכך.

[שרי המאה חלק א עמוד 20].

✦✦✦

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות: מפני מה אין שואלים מה נשתנה על שתיית ארבע כוסות?

ונראה ליישב בזה, שבימי חז"ל היו רגילים הרבה בשתיית כוסות יין בסעודה גם ביום חול, [ולאבל בר מינן תיקנו עשר כוסות כמבואר בכתובות דף ח סוף עמוד ב] וכל שכן בשבתות וימים טובים, ואין לשאול על כך.

[שו"ת מקור נאמן סימן תתקעז].

✦✦✦

שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה: פיקחות של הגאון רבי שמשון דוד פינקוס זצ"ל הייתה לשם דבר. הוא תמיד היה יודע איך לצאת ראש, גם אם המחמירים ביותר בדעותיהם שלא תמיד היו בעלי חכמה יתירה.

באחת הפעמים הגיעה אליו אשה להתייעץ אודות תרופה העשויה מחמץ, שהיא מוכרחת ליטול בפסח.

רבי שמשון חשש שמא היא תמנע ליטול את התרופה, אף על פי שהיא חייבת בה. הוא המחיש לה בדרך אגב את ההיתר שבדבר: "מה הבעיה, עטפי את הגלולה עם מצה משני הצדדים, ואז זה בסדר גמור".

עשתה האשה כדבריו ונרגעה.

[רבותינו שבדרום עמוד 177].

✦✦✦

הלילה הזה כולו מרור: הקשו העולם, הרי אוכלים עוד דברים בפסח זה, ומהו שאמר כולו מרור?

ותירץ המגיד מבריסק רבי חיים לייב בוכמן זצ"ל: שמה שאמר כולו מרור, לא הולך על ליל הסדר, אלא על העם כולו - שכולם חייבים במצות מרור.

[פסח במחשבת חכמי ירושלים עמוד קלה].

✦✦✦

מה נשתנה הלילה הזה... שבכל הלילות אין אנחנו מטבילין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים... שבכל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות הלילה הזה מרור: יש להתבונן, מפני מה אנו אומרים - "שבכל הלילות אנו מטבילים שתי פעמים", ומחשבים גם את הטבלת הכרפס, ואילו באכילת הירקות אנו אומרים - "הלילה הזה כולו מרור", ולא מחשיבים את אכילת הכרפס?

ותירץ לי אדוני אבי הרב הגאון רבי חיים כחלון שליט"א: שמכיון שאכילת הכרפס היא פחות מכזית [שלא יתחייב בברכה אחרונה], ופחות מכזית לא נחשבת אכילה חשובה, לכן לא הוזכרה אכילת הכרפס. מה שאין כן לגבי הטיבול שאין שיעור בטיבול, ואפילו בטיבול כל שהו צריך ליטול ידים עליו, לכך הזכרנו ב' הטבלות כרפס ומרור.

✦✦✦

שבכל הלילות אנו אוכלין ושותין: קדמה האכילה לשתיה לרמז ע"ד הרמב"ם ז"ל שפסק בידו החזקה (הלכות דעות פרק ד הלכה ב), שבתוך הסעודה לא ישתה מים אלא מעט ורק לאחר מכן ישתה מה שהוא צריך לשתות. ולכו כתב בעל ההגדה קודם אכילת ואח"כ השתיה.

✦✦✦

שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבים ובין מסובין הלילה הזה כולנו מסובין: עלה במחשבה לפני לפרש, על פי מה שאמרו חז"ל בברכות (דף מב עמוד א), היו יושבין, כל אחד ואחד מברך לעצמו. הסבו, אחד מברך לכולם. ופירש רש"י: כל אחד ואחד מברך לעצמו שאין קבע סעודה בלא הסבה.

נמצא, שהיו רגילים לאכול בין בישיבה ובין בהסבה, אך כשהיו מסיבים היה נראה כקביעות סעודה לכולם.

והנה, דרך אנשים חשובים לקבוע סעודתן ולא למהר, ולכן בלילה זה יש להראות על ידי ההסבה את קביעות הסעודה של כולם יחד, שהרי אין קבע לסעודה בלא הסבה, וזאת הסיבה "שהלילה הזה כולנו מסובין".

ואמנם התוספות שם (דיבור המתחיל הסבו) כתבו, שסיום קביעת הסעודה נעשית בישיבה בלבד, ולא צריך הסבה לזה.

ולפי דבריהם יש לבאר, שההסבה כדי להראות שינוי בדרך האכילה, כדי לעורר התינוקות שישאלו.

ומעתה, זהו מה שאומרים "שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין" - שבין בישיבה ובין בהסבה נחשב כקביעות סעודה, ומפני מה "הלילה הזה כולנו מסובין" - ולא מספיק שתחשב קביעות סעודה בישיבה בעלמא, כשאר הימים...?

✦✦✦

שבכל הלילות אנו אוכלים ושותין בין יושבין ובין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין: מה שמזכירים עניין ההסבה לבסוף אע"פ שכבר הסבנו בכוס הראשונה, מכיון שמזכיר עניין האכילה, ורמז בזה לאכילה שתהיה לבסוף בשולחן עורך שאם ירצה להסב בשאר כל סעודתו הרי זה משובח. **ועיין בספר ילקוט יוסף** (הלכות ליל פסח קדש סוף סעיף ו עמ' שפה).

עוד יש לתרץ לפי מה ששאל בהגדת בן איש חי, מפני מה תמוה הדבר לילד שיושבים בדרך כבוד ודרך חירות, הרי בדרך כלל האדם שואל שאלות כשהמצב קשה ומפרך ולא כשהמצב שמח מכובד ונינוח?

וכתב שם שהתשובה לכך היא שלגבינו ההסבה באמת דרך חירות וחשיבות, אבל אצל הילד זוהי הגבלה, כי הוא רגיל לשבת לזמן מה אחר כך לקום ממקומו רגע הוא כאן ורגע הוא שם, ועתה הריהו כאסיר כבול אל השולחן ומשתומם ותוהה מה נשתנה? ולזה שואל הילד באחרונה על ההסבה, שבכל הדברים הקודמים ששואל היו ונגמרו ומחכה הוא שגם הסבה זו תיגמר, וכיון שנגמרו שאלותיו ולא נגמרה ההסבה שואל: מדוע הסבה זו ממשיכה

יותר מכולם? ודבר זה נכלל בתיבה "כולנו" שכולנו מסובין בלילה הזה גם אני, וזה על שום מה.

✦✦✦

עבדים היינו לפרעה במצרים ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים עדיין אנחנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים: כמה היו חיי פרעה כדי שעד היום נשתעבד אצלו? ועוד יש לתמוה שבתחילה כתב בעל ההגדה עבדים היינו ולבסוף כתב ואילו לא הוציא... עדיין אנחנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה מהו החילוק בין עבדות לשיעבוד? ועוד מנ"ל שעדיין היינו משועבדים הרי אפי' הכושים שהם עבדים אמיתיים השתחררו? וראיתי בהגדת נר מצוה להגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א שכתב לתרץ על פי הבית הלוי: שבעל ההגדה לא התכוין לומר שהיינו נשארים עבדים בגוף אלא עבדים ברוח, היינו משועבדים שיעבוד רוחני. וכשנגאלנו נגאלנו גאולה גשמית ורוחנית.

ולכן בעל ההגדה מדייק ואומר הרי אנו ובנינו וכו' משועבדים היינו... לא עבדים אלא משועבדים שיעבוד רוחני ונפשי. ע"כ.

ולפי זה יבואר שגם מה שהזכיר שהיינו משועבדים לפרעה - אין הכונה על פרעה בעצם, אלא על הלך מחשבתו ומחשבת המצריים.

ובפשיטות יש לומר, שבמצרים כל מלך שהיה מולך היה שמו 'פרעה', והיינו משועבדים לאחד מהפרעונים שהיה במשך הדורות.

וכתב החתם סופר שאע"פ שאנחנו עכשיו בגלות בכל זאת יציאת מצרים הביאה לנו חירות לעולם. שהרי הגמרא במגילה (דף יא ע"א), דורשת על הפסוק "גם בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם" (ויקרא כו, מד), שזה מכוון על חסדו של הקב"ה שהעמיד לנו בגלותינו את רבי וחכמי הדורות. ובכללם הצדיקים ששתל הקב"ה בכל דור ודור להגן עלינו (עיין סוכה דף מה ע"ב), וזה רמוז בפס' "כי לא יזנח לעולם ה'" (איכה ג, לא) יזנ"ח ר"ת י'ודעים ז'קנים נ'בונים ח'כמים. ולכן המשיך בעל ההגדה אפילו כולנו חכמים וכו' מצווה עלינו לספר.

✦✦✦

ואפילו כלנו חכמים: נרמז כאן כל כלל ישראל, שראשי תיבות "כלנ"ו" הם: כ'הנים ל'ויים נ'שים ו'ישראלים. והוקדמו הנשים לפי שהנס נעשה על ידיהם ובזכותם. וכמאמר רבותינו במדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תשצה, מדרש זוטא - רות (בובר) פרשה ד סימן יא), בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים ובזכותם עתידין להיגאל.

✦✦✦

ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים וכו' מעשה ברבי וכו': האדמו"ר רבי שאול טאוב ממודזיץ זצ"ל, ביאר על דברי המגיד בהגדה של פסח - "ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים וכו'": שעל אף שנבונים אנו ומבינים דבר מתוך דבר, ויודעים את כל הסודות והכוונות, אף על פי כן, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים כפשוטו, בלי רמזים וסודות. כי הפשט עצמו - הוא הסוד הגדול ביותר.

[דרכי העיון להגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א עמוד נח, בשם ספר יחודי סגולה עמוד רכד].

ויש להוסיף, שעל פי פירוש זה מבואר, מפני מה הביא בעל ההגדה את מעשה התנאים מיד בסמיכות לזה, להורות, שאף על פי שהם היו גדולים עד מאד בתורה ויודעים לדרוש את סודותיה, אף על פי כן היו מספרים ביציאת מצרים, בסיפור דברים בעלמא ללא סודות עמוקים.

✦✦✦

שהיו מסובין בבני ברק: נראה שבשביל זה מסופר שהיה בבני ברק, שהעיר בני ברק היא מקומו של רבי עקיבא כמו שאמרו בגמרא בסנהדרין (דף לב עמוד ב)**, אחר ר' עקיבא לבני ברק, ונותנין עליו חומרי המקום שבא לשם.**

ובמקומו של רבי עקיבא גם רבי אלעזר בן עזריה הסובר שהחיוב בסיפור יציאת מצרים עד חצות, שפסח אינו נאכל אלא עד חצות (פסחים דף קכ עמוד ב)**, צריך לנהוג כר' עקיבא. ור' עקיבא הרי סובר שפסח נאכל כל הלילה, וממילא גם מצות סיפור יציאת מצרים כל הלילה.**

[קהילות יעקב בחידושיו בברכות סימן ד, ושות אך טוב לישראל חלק ב סימן ח עמוד קן].

ובאופן אחר תירץ הגאון רבי יוסף בנימין שמעונוביץ זצ"ל: יש לדקדק הלשון שאמר "וכל המרבה לספר" - שהוא לשון הפעיל, וכוונתו שיתאספו מרבית אנשים לספר ביציאת מצרים לפרסום הנס.

ועל כן, הגם שרבי אליעזר אמר בסוכה (דף כז עמוד ב)**, משבח אני את העצלנים שלא יוצאים במועד מביתם, והיה יושב יושב בלוד** (סנהדרין דף לב עמוד ב)**, הלך לבני ברק לספר ביציאת מצרים עם אנשים רבים, לפי שלא הזדמנו לו במקומו אנשים רבים.**

[הגדת חכמי ירושלים עמוד לא].

✦✦✦

מעשה ברבי אליעזר... שהיו מספרים... כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם, רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, אמר ר' אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות וכו': יש לעיין מפנימה הפסיקום תלמידיהם ממצוה זו ואמרו להם שצריכים הם לקרוא קריאת שמע הרי עוסק במצוה פטור מן המצוה? ועוד יש לעיין מהי הסמיכות של דרשת ר' אלעזר בן עזריה למעשה זה?

והנראה בזה, שידוע שמצוה עוברת שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים צריך להפסיק אפילו מלימוד תורה (עיין מועד קטן דף ט ע"א), וא"כ כאן שהגיע זמן קריאת שמע היו צריכים להפסיק כיון שזוהי מצוה עוברת, מה גם שקריאת שמע נמי ענינה זכירת יציאת מצרים.

ולכן נסמכה דרשת רבי אלעזר בן עזריה, שכן שם מוזכר שלדעת כולם עיקר זכירת יציאת מצרים היא בימים, ולכן נכנסו התלמידים ואמרו להם רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית.

✦✦✦

אמר ר' אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות וחכמים אומרים ימי חייך העוה"ז כל ימי חייך להביא לימות המשיח: בהגדת ארזי הלבנון, מובא בשם הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל שהמשנה הזו הובאה בשביל סופה, וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה, כל ימי חייך להביא לימות המשיח. שהרי בימות המשיח יהיו ניסים גדולים יותר מאשר ביציאת מצרים, וכמוזכר בכתוב "הנה ימים באים נאום ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות" (ירמיה טז, יד - טו). ולכן הובאה כאן דעת חכמים שעם כל זה לעולם יזכירו את יציאת מצרים שנאמר "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" (דברים טז, ג) להביא לימות המשיח. וכעין זה כתב החיד"א בספר שמחת הרגל.

ובהגדת מעשה ניסים מסביר הגאון רבי יעקב מליסא זצ"ל, שמהמשנה הזו לומדים שצריך הזכרה בכל יום ליציאת מצרים, ואם כן בליל הסדר שבו יש חיוב נוסף, לא מספיק בהזכרה לחודיה אלא צריך לספר ממש ביציאת מצרים [ולפי"ז אתי שפיר מאי דמייתינן למעשה ברבי אליעזר בסמוך לדרשת ר"א בן עזריה לבאר דלא הסתפקו במקצת סיפור הדברים מכיון שנוסף בלילה הזה עוד חיוב על החיוב הרגיל וצריך להרבות בסיפור יציאת מצרים].

✦✦✦

עד שדרשה בן זומא: ראיתי שמקשים שאם לרבי אלעזר בן עזריה לא היתה ראייה שצריך להזכיר יציאת מצרים גם בלילה מפני מה נשאר בדעתו?

ופירש המלבי"ם: שהסתמך על הסברא שגאולת מצרים התחילה כבר מהלילה, ולכן צריכים להזכירה גם בלילות. וע"ע בברכות (דף ד ע"ב ודף ט ע"א).

ובהגדת קול יהודה מהגאון חנוך סגל דויטש כתב שם בן המחבר, שהפירוש לא זכיתי שתאמר - שודאי נרמז באיזה מקום בכתוב שצריך להזכיר יציאת מצרים בלילה, אלא שלא זכה לעמוד על הדבר הזה לדעת מאיזה מקרא למדוהו עד שדרשה בן זומא.

✦✦✦

עד שדרשה בן זומא וכו': ויש לתמוה דמשמע מלשונו של ר"א בן עזריה שעד שדרשה בן זומא לא זכה שתאמר יציאת מצרים בלילות ומשדרשה זכה, והלא גם לאחר שדרשה נחלקו חכמים עליהם?

ובימי חורפי חשבתי ליישב בזה, שכוונת ר"א בן עזריה היא, שעד שבא בן זומא לא קיבלו את דבריו כלל שהוא יחידי. משא"כ כשבא בן זומא ודרשה א"כ גם הם נהיו רבנן שמיעוט רבים שניים, וממילא זכה שתאמר יציאת מצרים בלילות דאין כאן את הכלל של יחיד ורבים הלכה כרבים.

עוד יש לבאר שמה שאמר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות - הכוונה שלא זכה שתאמר בכלל. אך עתה שדרשה בן זומא היתה לו נחמה פורתא שאדם גדול דורש ועושה כמוהו.

ובהגדת קול יהודה מביא בן המחבר ביאור נפלא: שכוונת ר"א בן עזריה דלא זכה שתאמר הכוונה כפשוטו שגם רבנן סוברים שצריכים להרהר ולזכור יציאת מצרים, אך לא סוברים שצריך לאומרה בפה. וכשדרשה בן זומא כל ימי חייך הלילות - היינו שלא מספיק לצאת ידי חובה בהרהור, וכמו שלרבנן שדורשים ימי חייך הימים והיינו שיזכיר בפה, לבן זומא הדורש "כל ימי חייך" הלילות, היינו גם כן זכירה בפה בלילות.

וגבי הרהור בלילה הזה בסיפור יציאת מצרים נראה שלא יצא ידי חובה, שצריך לספר בפיו את סיפור יציאת מצרים. ועיין בתשובות מהרש"א (תשובה יג), ובשו"ת שאגת אריה (סימן יג), ובהגהות הרש"ש עמ"ס ברכות (דף יב ע"א), ובהגדת קול יהודה (עמ' עח), ובדברי בנו שם (עמ' פא), ובחזון עובדיה פסח (בחלק ההלכות על ההגדה מגיד עמ' נא בהערה).

✦✦✦

ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא: מה שהזכיר שוב "ברוך הוא" אחרי שאמר "ברוך שנתן תורה", להוציא מלב הטועים והכופרים שמאמינים במציאות האלוקים, אך לא בתורה מן השמים, על זה הזכיר ואמר שאותו "ברוך הוא" - שהוא "המקום" היינו בורא עולם, הוא אותו "ברוך הוא" שנתן תורה לעמו ישראל.

✦✦✦

ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא כנגד ארבעה בנים דיברה התורה: יבואר הסמיכות בין אלו המימרות, שאילו לא ניתנה התורה לא היה כלל חלוקה בין חכם לרשע, שהרשע אינו טיפש, אלא שאין חפצו בקיום התורה והמצוות הרי שהתורה עשתה לחלוקה זו. ולכן נסמכו מימרות אלו זו לזו.

ובדרך זו יש לבאר מה שאמרו בעירובין (דף ק ע"ב), אמר ר' יוחנן אלמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול, וגזל מנמלה, ועריות מיונה, דרך ארץ מתרנגול. והשאלה פשוטה אם אפשר ללמוד פרטים אלו מהחיות, מפני מה ציוטנו התורה עליהם?

והביאור הוא שבגמרא מבואר שהיינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה, אך לא מבואר שהיינו עושים ומתנהגים כן. שללמוד אפשר מכל אחד אבל לקיים לא היינו מקימים. וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה "לך אל הנמלה עצל ראה דרכיה וחכם" (משלי ו, ו), והיינו שלא יסתפק האדם רק בלימוד אלא יסיק מסקנות ויחכם.

וזו עיקר נתינת התורה ללמוד על מנת ללמד ולעשות. ובירושלמי שבת (פ"א ה"ב דף ז ע"ב) אמרו, שהלומד שלא על מנת לעשות נח לו שנהפכה שליתו על פניו. ועיין במה שכתבתי בזה בשו"ת אך טוב לישראל (ח"א בדברי פתיחה אות ד' עמ' יא). ולכן כאן הזכיר ואמר ברוך שנתן תורה שתכליתה ללמוד על מנת ללמד ולעשות, ולכן מצווים אנו ללמד את כל אחד מהארבעה בנים כל אחד בדרכו.

✦✦✦

כנגד ארבעה בנים דיברה התורה: אבי מורי הרב חיים כחלון שליט"א ביאר: שכאן קוראים לכל ארבעה בשם בנים שבמשנה באבות (פרק ג משנה ח) אמרו, חביבין ישראל שנקראו בנים למקום. ועל אף שיש מהם רשעים כבר אמרו חז"ל שישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, וזהו לדעת רבי מאיר שבין עושים רצונו של מקום ובין לא עושים נקראים בנים. עיין קידושין (דף לו ע"א). אמנם מהגמרא בבבא בתרא (דף יא ע"א), בויכוח ר"ע וטורנוסרופוס משמע שרק כשעושים ישראל רצונו של מקום קרויים בנים. ואפשר שכאן גם הרשע נקרא בן, מכיון שגם הוא הגיע לשלחן הסדר ועשה השתדלות כל שהיא.

✦✦✦

אחד חכם ואחד רשע: מספרים על רב אחד שעשה בצעירותו חיבור על הגדה של פסח, וכשהזקין ונתבקש להרשות לחזור ולהדפיסו שנית, לא הסכים.

כשנשאל מפני מה, ענה: כי עתה נשתנו הסדרים, והרשע של אותו הזמן הוא החכם של הזמן הזה, והיאך יוכל לבאר אחד חכם ואחד רשע בזמן הזה, ככתוב שם.

[מאור ישראל דרושים עמוד לו].

✦✦✦

אחד חכם ואחד רשע: יש לתמוה מפני מה כתב בעל ההגדה את החכם ליד הרשע, הלא אמרו חז"ל במשנה בנגעים (פרק יב משנה ו), אוי לרשע ואוי לשכנו?

ונראה, שלפעמים תפקידו של החכם לשמור על הרשע שלא יפרוק עולו לגמרי. והראיה שהועיל הדבר, שכן גם הבן הרשע הגיע אל שולחן הסדר.

ומסופר, על אחד מהאדמורי"ם הקדושים, שהביאו דיבת אחד מחסידיו שהוא צבוע, בחוץ מתהלך בשרירות ליבו, עושה מעשה זמרי, אך כשמגיע אל הרבי, הרי הוא מבקש שכר כפנחס, מתנהג ומתהלך כצדיק בפני הרבי, הרי יש להוקיע צבוע שכזה... וכיצד הרבי מקרבו?

ענה הרבי: "יודע אני שהוא צבוע, אבל את הצבע הזה אני אוהב".

והיינו שלפחות בפני, הוא מקפיד ונזהר, אות הוא שלא פרק עולו מעליו לגמרי.

כך גם הבן הרשע, אם הוא עדיין מגיע לשולחן ליל הסדר, יש לנצל את ההזדמנות ולהצמידו לחכם, שידע איך להשיבו חזרה אל הדרך הישרה.

✦✦✦

ואחד רשע ואחד תם: הקשה רבי נפתלי מרופשיץ: מפני מה הקדים בעל ההגדה רשע לתם?

חייך ותירץ: רשע תקנה יש לו יעשה תשובה.

תם - אין לו תקנה עולמית...

[חידודים עמוד קי].

✦✦✦

כנגד ארבעה בנים דיברה תורה אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול: יש לעיין שההיפך מהחכם הוא התם, והיה צריך לומר אחד חכם ואחד תם? מה גם שזכרו את הרשע שני, ומן הדין להזכירו אחרון?

והנראה בזה, שכבר אמרו חז"ל שאין אדם חוטא אלא אם כן נכנסת בו רוח שטות, וההיפך מחכם הוא הטיפש, ולכן כאן הרשע הוא בדיוק ההיפך מהחכם, שמלא ברוח שטות.

[והביאור במימרת חז"ל אין אדם חוטא אלא א"כ נכנסת בו רוח שטות הוא, שהרי אמרו (תמיד דף לב ע"א) איזהו חכם הרואה את הנולד, ורשעים כל ימיהם חרטה (עיין שבט מוסר פרק כה), ואילו היו רואים את הנולד היינו את החרטה שלאחר מעשיהם היו

נמנעים מעשיית העברה, ואותה רוח שטות עוצרת לרשע מלהתבונן ולהיות חכם הרואה את הנולד].

עוד יש לבאר: שאם היה הרשע נכתב אחרון היה סמוך לשאינו יודע לשאול, ויכול להשפיע עליו ביותר. ולכן הוא שאין בו דעת מספיק בעניני התורה, צריך להרחיקו במיוחד מחברת הרשע שיכול להשפיע עליו ולקלקל אותו. עיין ברמב"ם (הלכות דעות פרק ו הלכה א). ולכן סומכים את התם לשאינו יודע לשאול, שהוא לא מועיל ולא מזיק. ואת הרשע לחכם, שרק החכם בחכמתו יכול כנגד הרשע.

✦✦✦

חכם מה הוא אומר: לימדונו חז"ל במשנה באבות (פרק ד משנה א) **איזהו חכם?** הלומד מכל אדם !

וכאן, כיון שמראה התעניינות אמיתית, שואל חוקר ובודק, לא רק לסיפוק סקרנותו כשאלת התם "מה זאת?", אות וסימן שחכם הוא.

✦✦✦

חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלוקינו אתכם. יש לדקדק מדוע אומר החכם: מה שלא הזכיר ואמר אשר ציוה אותנו, יבואר על פי מעשה שהיה עם הרי"ז הלוי מבריסק זצ"ל, שלמד תורה יחד עם אביו הגאון רבי חיים. מידי פעם היה הבן כותב את כל החידושים ששמע מאביו תוך כדי הלימוד. יום אחד כשאמר לו אביו חידוש, הוא ראה שבנו לא כותב את החידוש, כששאלו מדוע? ענה הבן: שלא הבין את החידוש. חזר האב הרב והסביר לו, והגרי"ז הבן הקשה ושאל על החידוש ותוכחו שעה ארוכה ולא הגיעו לעמק השווה. לבסוף נשאר הגרי"ז בדעתו ואמר לאביו: שקשה לו לכתוב דבר שאינו מבין. לאחר שנים אמר הגרי"ז: שהוא לא מתחרט על מה שלא כתב, כי דבר שלא מבינים אסור לכתוב. ובכל אופן הוא מצטער על זה שלא הצליח להבין את אביו.

אתה הראת לדעת, שדבר שלא מבינים אם יש לו טעם צריכים לדעת את הטעם ולאחר מכן לעשותו. וזה מה שאמר החכם: "אשר ציוה ה' אלוקינו" - הוא יודע בודאי שיש אלוקינו, אבל הוא מסיים ואומר - "אתכם", שמכיון שאינו יודע טעמו של הדבר, לא כולל עצמו בזה.

✦✦✦

מה העדות החוקים והמשפטים: עיקר שאלת החכם היא על הטירחה הגדולה שנזהרים מחמץ בפסח, מה שלא נזהרים כל השנה.

ולזה ירמוז שתיבת חמץ בתרגומה היא "חמע" (בכתיב חסר, עיין תרגום אונקלוס שמות יג, ז), שהיא ר"ת ח'וקים, מ'שפטים, ע'דות.

✦✦✦

מה העדות... אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן: על דרך המליצה נראה לפרש ששאלת החכם היא "מה העדות", למה בחג פסח ניכר השינוי הגדול בין העדות, כל עדה במנהגיה השונים מה נשתנה משאר השנה?

ועל זה עונים לו: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, במנהג הזה כולם שווים.

✦✦✦

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם ולא לו: הנה יש לעיין מהי הגריעותא בלשונו של הרשע הלא רואה הוא אנשים מנקים את הבית לפסח בודקים חמץ ומשתטחים אפים ארצה, אופים מצות בעמל וביזע, ולכן בודאי שי לתמוה מה זה ועל מה זה?

וכן מבואר בירושלמי פסחים (פרק י הלכה ד דף ע"ב), שהרשע שואל מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה? ושאלתו ודאי במקומה!

ועל דרך הדרש יש לבאר, שאת כל היגיעות והטרחות הוא לא רוצה, רק לבא ולאכול בקרבן פסח, בליל הסדר אחרי שכולם טרחו - הוא רוצה, ולכן מקהים את שיניו שלא יוכל לאכול איתנו, שרק "הנוצר תאנה יאכל פריה" (משלי כז, יח), ומי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (עבודה זרה דף ג ע"א). ועיין במ"ש בזה מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל בספרו מאור ישראל דרושים (דרוש לפסח עמ' קנד והלאה).

✦✦✦

רשע מה הוא אומר... כפר בעיקר: הטעם שנקרא רשע, יבואר על פי מה שאמרו חז"ל בקידושין (דף מט עמוד ב), האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני רשע אפילו הוא צדיק גמור - מקודשת, שמא הרהר דבר עבודה זרה בדעתו.

והוא הדין כאן שכפר בעיקר, ולכך נקרא רשע...

✦✦✦

מה העבודה הזאת לכם, לכם - ולא לו: יש לפרש על דרך ההלצה, שהרשע שואל "מה העבודה הזאת לכם" - לעשות סדר ויום מיוחד זכר ליציאת מצרים, הרי גם במשך כל השנה אתם מניחים תפילין, קוראים קריאת שמע ופרשת ציצית שיש בה זכר ליציאת מצרים, וכל זכר הלילה מתאים רק לי, שאיני מניח תפילין כל השנה, ואיני קורא קריאת שמע?

"ואף אתה הקהה את שיניו" ותענה לו, שאף ללילה זה וכל הקשור בו, אין לו שום קשר ושייכות, שכן אילו היה שם לא היה נגאל שהרי הרשעים כולם מתו במכת חושך.

[פסח במחשבת חכמי ירושלים עמוד כו בשם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל].

✦✦✦

ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר: פירש הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, לבטא את רעיונו הגדול של קדושת הכלל במילים אלו: "ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר" - ההוצאה של עצמו מן הכלל הישראלי היהודי - היא העושה את הכפירה בעיקר.

[אישים ושיטות הוצאת קול מבשר עמוד ריז].

✦✦✦

ואף אתה הקהה את שיניו: בהגדה מהבן איש חי תמה למה דוקא נקט לשון זו של הקהית השינים?

ואבי מורי הרב חיים כחלון שליט"א ביאר בזה, שמצאנו שתוקף הרשעים נמשל מוזכר בכתובים בשיניים, וכמובא במדרש שעשיו הרשע הגיע ליעקב בא לנושכו וצוארו של יעקב הפך לשיש ונשברו לו כל שיניו. ואומר הכתוב "שיני רשעים שיברת" (תהילים ג, ח) וזה מה שאומר בעל ההגדה לרשע הקהה את שיניו - תחליש לו את מקור רשעתו, וכך ישאר אדם חי ולא מזיק.ובזה יש ליתן טעם, שהשינים הם האברים היחידים שמשתנים ומתחלפים ואובדים וכנגדם. גם הרשעים יהיו כלים ואובדים.

עוד ירמוז בזה שכבר רמזו דורשי רשומות שתיבת עשי"ר נוטריקון ע'יניים ש'ינים י'דים ר'גלים, וכשנקהה את שיניו של הרשע, מעשי"ר יהפך לעיר - וירמז למאמר הכתוב "עיר פרא אדם יולד" (איוב יא, יב), שהרשעים נדמים במעשיהם כבהמות וזה מה שצריך להעיר את תשומת ליבם.

✦✦✦

ואף אתה הקהה את שיניו: פירש המגיד מווילקאמיר רבי יצחק אהרון זצ"ל: טענת הרשע, מפני מה מעכבים את הסעודה, וטורחים בעשיית המצות לפני פסח ובחג עצמו כמבואר בירושלמי פסחים (פרק י הלכה ד), אכן הוא ירא לפרש כונתו הרעה ולכן הוא אומר: "מה העבודה הזאת לכם" - כלומר למה לנו מצות אכילת מרור, שהיא מהעבודות הקשות, הלא יש לנו להסתפק בזכירת הדברים במחשבת הלב, גם ללא קיום המעשה.

ועל זה משיב לו אביו - הנה ראיתי שאתה תופס עבודה שהיא למלאכי השרת שטענו לקדוש ברוך הוא שיסתפק בנתינת התורה לעליונים שהם מקיימים את מצותיה בהתבוננות בה בלבד ללא קיום המעשים (שבת דף פח עמוד ב). **ובאמת** אני רואה שאתה להוט אחרי תאוות האכילה, ואם דימית עצמיך למלאכי השרת, אני אקהה את שיניך שלא תאכל עוד, ואז תהיה ממש כמו מלאכי השרת שאין אצלם לא אכילה ולא שתיה.

[הגדת חכמי ירושלים עמוד נ].

✦✦✦

ואף אתה הקהה את שיניו: דרש רבי מאיר לפני קהל של יהודים והופרע לפתע, על ידי קריאת ביניים גסה.

העומד לידו לחש לו, שהאיש אשר קרא את קריאת הביניים הוא רופא שיניים ומחלל שבת בפרהסיה.

חייך רבי מאיר מיד ואמר:

"**תאמרו** כי בדין אני חייב להשיב לרשע כדרך שמשיבין לרשע: "ואף אתה הקהה את שיניו". אבל מכיון שהוא רופא שיניים, יכול הוא להרכיב לעצמו שיניים תותבות, ולכן חייב אני להשיב לו בדרך אחרת..."

ובאותו מעמד פיתח רבי מאיר סברא הגיונית, עד שאותו קורא קריאת הביניים פקח עינים לרווחה ונשאר עומד משתומם.

[רבי מאיר אומר עמוד 188].

✦✦✦

הקהה את שיניו ואמור לו: הקהה את שיניו - בתגובה חריפה וקשה, ואמור לו - באמירה רכה (שמות רבה מב, ב) והרי זה תרתי דסתרי, לכאורה תגובות סותרות מיניה וביה !

אבל באמת יש לעיין: מהו לשון הקהית השיניים. מדוע לא לסטור לועו או להצליף בגופו, וכאן טמונה התשובה.

כי מה רצה הרשע, מה טענתו? רצה הוא ללכת בשרירות ליבו, להיסחף אחרי יצרו הרע מנעוריו "עיר פרא אדם יולד" (איוב יא, יב). ואינו מבין מדוע דורשים ממנו שירסן עצמו ויבלום את יצריו. "מה העבודה הזאת לכם"? למה לעמול בעבודת השם, בתיקון המידות, למה להשתפר ולהשתנות לטובה?

אף אתה אמור לו, באמירה רכה: אמת שנולדת עיר פרא, אבל כמו כן נולדת בלי שנים.

והנה צומחות שיני החלב, והמרת אותן בשנים קבועות ומדוע, כי האדם משתנה ומשתפר, מתגבר וגדל. אם רצונך להישאר בטבעי הינקות והילדות - עקור את שיניך מפיך כעולל...

[והגדת פסח עמוד 127].

✦✦✦

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו: צריך להבין, מה שייך סיפור זה ליציאת מצרים, ולמה מביאים בהגדה של פסח, כלום יש שבח במה שהיו אבותינו עובדי עבודה זרה?

ויש לפרש, שהנה אנו משבחים את הקב"ה ביום זה על גאולתנו ממצרים.

ושמא ישאל השואל מה הטובה הגדולה כל כך, הלא הוא זה שהכניסנו למצרים והוא זה שהוציא, ואם כן מה כל השבח הזה?

ונראה נא, אם יכניס אחד לבית האסורים ויכהו מכות קשות, ואחר כך יניחנו לחפשי, האם ישבח אותו על מה שהניחו לחופשי, הלא ירצה לנקום בו בכל כוחו.

אומנם זה, אם לא היה מחויב לקבל אלו היסורים, אז יכעוס עליו וירצה לנקום בו, אבל אם חס ושלום אדם בצרה וסכנה גדולה, בודאי יתן תודה לרופא ומשבח אותו על היסורים שעשה לו, כי ניצול על ידי כך מסכנה גדולה.

וזהו מה שפתח ואמר בעל ההגדה: "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו", וזוהמה זו השתרשה בנו, והיה צריך לנקותה, ולכן עברנו את השעבוד ההכרחי. ועל כן אנו מודים לקדוש ברוך הוא שהוציאנו מאפילה לאור גדול והחיש את הקץ.

[פסח במחשבת חכמי ירושלים עמוד כז בשם הגאון רבי יעקב לייב לוי זצ"ל].

✦✦✦

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו לעבודתו שנאמר "ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר ה' אלוקי ישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים" (יהושע כד, ב)**: ירמוז שמתחילה עובדי עבודה זרה היו** אבותינו קודם שלמדו תורה היה להם (וכל שכן לנו) הרבה תאוות הרבה חשקים, הרבה אילים שהעריצו אילי ההון אילי הזהב ועוד, ועכשיו קרבנו לעבודתו, וזה מה שאמר יהושע אל העם: "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" - היינו שאבותיכם ישבו מעבר הנהר, והנהר מרמז על התורה דאין מים אלא תורה, והם לא נכנסו לתורה להכי נשארו במצבם זה.

✦✦✦

בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם... ויעבדו אלהים אחרים: הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל פירש בזה: שלא היה לקדוש ברוך הוא שום ענין להזיז את אלו הרשעים ממקומם, שמוטב שישבו להם היכן שיושבים ולא יזוזו ממקומם, כי מה בצע בטלטולם שיפיצו עבודה זרה?!

אבל את אביכם את אברהם, לקחתי מעבר הנהר, ואולך אותו בכל ארץ כנען שיפיץ דבר ה', ויקרב רבים לבורא יתברך.

כיוצא בזה, "ואתן לעשיו את הר שעיר לרשת אותו" - שישב שם בשקט ולא ינוע, אבל יעקב ובניו ירדו מצרימה, כי תכלית עם ישראל, להפיץ שם ה' ויחודו.

[הקדמה לספר חזון יחזקאל על התוספתא דפסחים, ובספר מלך ביופיו חלק ב עמוד 863].

וכבר שאלו את הגאון מפוניבז' ר' יוסף שלמה כהנמן זצ"ל - שהיה מכתת רגליו מארץ לארץ ומעיר לעיר לאסוף כסף למען הישיבות הקדושות שבארץ ישראל - מפני מה כאשר אדם בא להקים ישיבה, צריך הוא לכתת רגליו ממקום למקום, ועובר זמן רב עד שמשלים את כל הסכום הנצרך, לא כן, כאשר בונים אוניברסיטה וכדומה, והולכים לערוך לה "מגבית" מיד נאסף כל הסכום במלואו?

ענה הגאון מפוניבז' זצ"ל בחוכמתו: הקדוש ברוך הוא רוצה שעולם הישיבות יתפרסם בכל מקום בעולם, ושכולם ידעו שיש תורה בארץ ישראל, ועל כן, לא נותן שכל הכסף הנצרך לישיבה יגיע ממקום אחד, אלא מכמה שיותר מקומות שידעו על קול התורה הנשמע בארצנו.

לא כן באוניברסיטה ודומיה, שאין חפץ ה' שתתפרסם וידעו מקום מושבה, על כן משיג להם תורם אחד שישלם הכל, והעיקר שלא ילכו ממקום למקום ויתפרסם הדבר שפותחים מקום שכזה.

✦✦✦

ועבדום ועינו אותם וכו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול והיא שעמדה לאבותינו: הקשו המפרשים, מהי אות ו' החיבור בתיבת "והיא", ומה שייכותה למה שנאמר לפני כן (עיין בספר פסח במחשבת ירושלים עמוד כח).

ונראה לבאר בזה, על פי מה שמובא בגמרא בסנהדרין (דף צא עמוד א): פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו: הרי הוא אומר "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום" (שמות יב, לו) - תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו.

אמר גביהא בן פסיסא לחכמים: תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס, אם ינצחוני - אמרו להם: הדיוט שבנו נצחתם, ואם אני אנצח אותם אמרו להם: תורת משה

רבינו נצחתכם. נתנו לו רשות והלך ודן עמהן.

אמר להן: מהיכן אתם מביאין ראייה? - אמרו לו: מן התורה.

אמר להן: אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה. שנאמר "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה" (שמות יב, מ) - תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא, ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה.

אמר להן אלכסנדרוס מוקדון: החזירו לו תשובה ! - אמרו לו: תנו לנו זמן שלשה ימים. נתן להם זמן, בדקו ולא מצאו תשובה. מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות, וכרמיהן כשהן נטועות וברחו, ואותה שנה שביעית היתה.

ולזה ירמוז מה שאמר כאן בתחילה "ועבדום ועינו אותם וכו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" - ומיד סמך ואמר "והיא שעמדה", שאם יבואו המצריים לטעון על הרכוש שלקחנו אותם, נענה להם ממה שנאמר "ועבדום ועינו אותם", "והיא שעמדה" - הטענה הזו היא שתעמוד לנו בכל דור ודור מול העומדים עלינו לכלותינו.

✦✦✦

והיא שעמדה לאבותינו ולנו: והיינו זכות התורה שהיא מגינה ומצילה כמובא בסוטה (דף כא ע"א). ולמוד התורה יחד עם האמונה בה' עמד עם ישראל בכל צרותיהם.

ורמז לזה בתיבת "והיא" ו'- ששה סדרי משנה. ה'- חמשה חומשי תורה. י'- עשרה דבריא. א'- אחד אלוקינו, שזה מה שהציל את עם ישראל מכל השעבודים והגלויות.

וכן תיבת והיא עולה בגימטריא כ"ב (22) שהם כ"ב אותיות התורה הקדשה, ורק זכות התורה היא שעמדה לנו ולאבותינו שלא נכחד.

✦✦✦

שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו: ירמוז בזה שדרך הקב"ה שלא נותן לאחד בלבד להשמיד את עם ישראל שתמיד יש כמה ביחד, שמלבד שנאתם לישראל גם אוהבים את עצמם ועסוקים בשאלה מי בראש. וזהו שאמר שלא אחד בלבד שתמיד היו כמה גויים ביחד שתכננו השמדת ישראל כמו אחשורוש והמן, המלכים ויועציהם.

✦✦✦

והקב"ה מצילנו מידם: כוחם של אויבנו בידיהם, שכן על ישמעאל נאמר "ידו בכל ויד כל בו" (בראשית טז, יב) ועל עשיו נאמר "על חרבך תחיה" (בראשית כז, לט) "והידים ידי עשו" (בראשית כז, כב), ואפילו שהתברכו בזה, הקב"ה מציל אותנו מאותם הכוחות והברכות שהתברכו.

✦✦✦

והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם: ביום חמישי כ"ט אייר תשכ"ז, יום הניצחון על צבאות מדינות ערב, נשא מרן הראשון לציון רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, דברי חיזוק והודאה על הניסים הגדולים שנעשו ישראל, ובתוך דבריו סיפר ואמר:

חייל יהודי שבא מסיני לאחר המלחמה בירך ברכת "הגומל" בדמעות שליש. וכשנשאל על מה מברך? ענה ואמר: בהיותנו בשדה הקרב, פגע פגז מצרי פגיעה ישירה בטנק שלנו, והטנק התחיל לבעור באש, ניסינו לברוח ממנו החוצה, אך הדלת של הטנק התעקמה מעוצמת הפיצוץ ואי אפשר היה פותחה, וכך נלכדנו בטנק הבוער...

בלית ברירה אני וחברי קראנו "קריאת שמע" בדמעות ובקול נשבר, וכבר התכוננו אל הגרוע מכל !

והנה להפתעתנו, פגז נוסף פגע פגיעה ישירה בדלת הטנק, וכך נפתח הפתח בעבורנו, מיד קפצנו מן הטנק הבוער דרך החור שנפער בדלת, וכך ניצלנו.

וזהו שאומרים בהגדה של פסח והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם - מידם של הגוים תבא הישועה לישראל.

ועוד סיפר מרן מאור ישראל זצ"ל באותו המעמד:

הנה כידוע בשעת מלחמת ששת הימים, היו חיילי בני ישראל במיצר, מפני חסרון גדול של נשק וכל מלחמה, וכאשר נלחמו בחזית הסורים, היה מחסור גדול של כלי נשק, והקדוש ברוך הוא ברחמיו, נתן בידם שלל גדול של פצצות שנפלו לידם בחזית המצרית, ממה שהשאירו אחריהם המצריים בבורחם במדבר סיני מפני בני ישראל. וחיילי ישראל נטלו את הפצצות הללו, והשתמשו בהם כנגד הצבא הסורי, וכך בעזרתם השמידו את הביצורים של הצבא הסורי, חרבם תבא בליבם.

וזהו שאומרים: **והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.**

[משוש תבל דברים עמודים רנט – רס מתוך כתב יד קדשו].

✦✦✦

צא ולמד מה ביקש לבן הארמי: הנה יש לרמוז בשם לבן שעולה בגימטריא עם האותיות פ"ה (85) ואלוקים בגימטריא פ"ו (86). והינו שלבן מוריד תמיד את האחד היינו הקב"ה.

✦✦✦

ארמי אבד אבי: נראה לדקדק בתיבת אבד, שנכתבה בלשון הווה לרמז שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילינו מידם, שגם בהווה ממשיך הארמי לנסות לאבד את אבי - אך הקב"ה מצילינו מידם.

ועוד, שתיבה זו חסרה היא ואפשר לדורשה בלשון עבר והווה, והיינו שתמיד חפצו וחפצים אויבנו ומבקשי רעתנו להכחידנו והקב"ה מצילנו מידם.

✦✦✦

ואת עמלינו אלו הבנים: אמר רבי בונים מפשיסחא:

שואל אני לאדם, העשיר כקורח: מה לך כי תעמול? והלא צרכיך מסופקים לך לכל ימי חייך?

עונה הוא: טורח אני לצאצאי, שיהיו אוכלים ונהנים, וצרכיהם מסופקים להם.

והבן - אף הוא עמל לבנו, והנכד גם כן עמל לבנו.

מתי יבא לידי - סיים רבי בונים - ואזכה לראות את הבן הנכסף אשר כל הדורות עמלים בשבילו.

[חידודים עמוד כג].

✦✦✦

ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים: נצטוו ישראל לקחת את השה לקרבן פסח ולקשור אותו בכרעי המיטה, כדי להכניע את אלוהי מצרים. וכשהיו שומעים המצריים קול יראתם תפוס בתפיסה של ישראל, ולא היו יכולים להציל אותו, היו בוכים, והיה קשה בעיניהם כאילו הם עצמם נעקדו להריגה. וזה היה קשה להם יותר מכל המכות שעשה להם הקדוש ברוך הוא.

[זוהר הקדוש פרשת פנחס דף רנא עמוד א, ובמתוק מדבש עמוד תקנז].

✦✦✦

ביד חזקה זו הדבר: דוקא על הדבר ניכר ידו החזקה, כיון שעד עתה היו נראים הדברים הגשמיים בעיניהם, אך כשמתו הבהמות באורח פתאומי ניכר שהקב"ה מנהיג גם את המעל לטבע.

✦✦✦

ובאותות זה המטה כמו שנאמר "ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האתת": יש לרמוז בתיבת "האתת" הכתובה בכתיב חסר, שרוב המכות נעשו על ידי פעולה ממשית דם צפרדע הכאה על היאור, וכינים - על העפר. שחין זריקת פיח באויר, ברד נטה ידך על השמים, וכן הלאה, ואפשר היה לתלות שהוא מכח כישוף וכדומה, והיה בזה הסתר מסוים כדי ליתן עדיין פתח למתעקשים והכופרים.

✦✦✦

ובמופתים זה הדם: כונת בעל ההגדה שממכת דם והלאה התחילו המופתים שנועדו להוציא את עם ישראל ממצרים, ולכן נאמר במופתים בלשון רבים.

עוד יבואר שהיו הרבה מופתים בעצם מכת דם, כמוזכר במדרשים, שבכל פעם שמצרי שתה אפילו עם יהודי היה נהפך לדם.

✦✦✦

דם ואש ותימרות עשן: נהגו לשפוך טיפות יין כשאומרים כן. ונהג רבינו האר"י ז"ל לשפוך שפיכות אלו, לכלי שבור הרומז אל הקליפה הנקראת ארור. וכן ראוי לנהוג לכל הבא בסוד הדברים.

[חמדת ימים חלק ב – פסח פרק ו אות סט].

✦✦✦

אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים: בספר אזור אליהו לרבי אליהו הכהן האיתמרי זצ"ל (סימן כט) הקשה, מהו זה שאמר הכתוב "על המצריים **במצרים**" - ופשיטא שהיה זה במצרים? עיין שם בדבריו מה שכתב לתרץ.

ונראה לבאר בזה, שהזכיר כאן הכתוב, שהקדוש ברוך הוא הכה את המצריים במצרים, במקום מושבם, בעריהם החזקות ובטירותם, וזו הרבותא הגדולה.

✦✦✦

דם: היאור לקה הראשון במכות מצרים, והיה זה כעונש על מה שגזר פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (שמות א, כב).

והטעם שלא ציוה להורגם, יתבאר, על פי מה שאמרו חז"ל בגמרא בסנהדרין (דף סז עמוד ב) שהמים מבטלים הכישוף, והייתה כאן הערמת פרעה שאמר "היאורה תשליכוהו", לפי שישראל גם כן היו בקיאים בענינים אלו של כישוף, ואם יחליפוהו באחיזת עיניים לא יעמוד הכישוף במים.

[הגדת ילקוט שמעוני בשם ספר אהבת יהונתן].

✦✦✦

דם צפרדע כינים... מכת בכורות: נהגו לשפוך טיפות יין על כל מכה.

בזמנו של הגאון רבי יוסף רוז'ין זצ"ל, המכונה "הרגוצ'ובר", טען אחד שמצא כתב יד עתיק שהוא התלמוד ירושלמי על סדר קדשים.

המוצא גם כתב פירוש על הירושלמי, והתחיל לשווקו ולמוכרו בבתי המדרשות.

כשהביאו לגאון רבי יוסף את התלמוד ירושלמי, גילה קלונו שהוא מזויף מתוכו.

באחד המקומות "בתלמוד" זה נכתב: המכה בדופי והשופך בבכורות הרי זה מן השוטים. ובפירוש כתב: לא ידעתי פירושו.

כשראה זאת חייך הרגוצ'ובי, ואמר: הוא בעל החיבור והוא בעל הפירוש, וכתב לא ידעתי פירושו, לסלק מעצמו כל חשד.

אסביר לכם את כוונתו...

אדם המכה על ליבו באמירת וידוי, ומכה ואומר: אשמנו - ומכה על ליבו, בגדנו - ומכה על ליבו, דיברנו - ומכה על ליבו, דופי - ומכה על ליבו, הרי זה מן השוטים, שכן "דיברנו דופי" הוא מאמר אחד.

וכן השופך בכל מכות מצרים טיפי יין כשאומרם בהגדה, ומגיע למכת ושופך, ולבכורות ושופך הרי זה מן השוטים.

✦✦✦

מעניין לציין עוד כי אותו רמאי שהוציא לאור את הירושלמי המזוייף על סדר קדשים (בשנת תרס"ו), בנסיון להרחיק את עדיו כתב על עצמו בשער הספר "אנכי הצעיר במשפחת רמה ונשאה אלגזי יצ"ו, שלמה יאודה ס"ט, בהגאון מהר"ם זצ"ל הספרדי מכונה פריעדלענדער", וכבר במשפט מסורס זה ניתן להבחין בזיופו, שכן אם היה לו קצת ידע ממשפחות הספרדים לא היה משייך את עצמו למשפחת פרידלנדר בנשימה אחת עם משפחת אלגזי, ובפרט לא בהגייתה הלועזית כיוצאי אשכנזית שהאות ע' מסמלת את ניקוד הסגול.

[ספר מעדני מלך פרקי חיים על מרן הראש"ל מרן הגר"ע יוסף זצ"ל הקדמה עמ' ו, שו"ת אך טוב לישראל חלק ב סימן יד].

✦✦✦

מכת בכורות: הזכיר כאן את המכה בבכורות ולא נקט בשם כללי מגיפה, לפי שהבכורים נגשו לפרעה ואמרו לו שישחרר את עם ישראל שלא ימותו, וכשלא הסכים נלחמו הבכורים בפרעה ועבדיו, וזה מה שאמר הפסוק "למכה מצרים בבכוריהם" (תהלים קלו, י), היינו שהכה את המצריים על ידי בכוריהם. וזה היה נכלל במכת בכורות.

[הגדת לאור הנר עמ' פג].

✦✦✦

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב: פירש רבי יצחק בן אשר הלוי (ריב"א מבעלי התוספות), שלכך פירש רבי יהודה ונתן בהם סימנים אלו, לפי שהאות השלישית של כל הסימנים דהיינו כינים, שחין, חושך, כל אחד היה משמש עם חברו. וכשהיו הכינים היו עמהם חושך ושחין אלא שהיו הכינים עיקר המכה וכן על זה הדרך.

ותדע לך שהוא כן כי כולם קשורים זה בזה, שכשתכתוב זה על זה ותיקח האותיות הראשונות מהשלושה יהיה חשך ושניים שלהם שחין ושלישית שלהם כנם, כך:

כ	ש	ח
נ	ח	ש
מ	נ	כ

לפיכך סימנם כן, להשמיענו זה החידוש.

[הגהות מימוניות על הרמב"ם נוסח ההגדה אות ב].

✦✦✦

דצ"ך עד"ש באח"ב: במה שכתב כבודו בזה הלשון: ואני שמעתי "כל המחלה אשר" (שמות טו, כו) בגימטריא דצ"ך עד"ש באח"ב, שהחשבון לא מתאים, נכון הדבר, "כל המחלה אשר" - עולה בגימטריא 639, ואילו דצ"ך עד"ש באח"ב עולה בגימטריא 501.

ואולי כונתו על תיבת "אשר" הכתוב בפסוק שעולה 501, היא שווה לתיבות דצ"ך עד"ש באח"ב העולים 501. וזהו רמז על עשר המכות של דצ"ך עד"ש באח"ב הרמוזים בתיבת "אשר" אחרי תיבות "כל המחלה", ורומז בזה, "כל המחלה" שהם "אש"ר" - היינו דצ"ך עד"ש באח"ב, לא אשים עליך.

[שו"ת ישכיל עבדי חלק ז בהשמטות לאורח חיים סימן ד אות ג].

✦✦✦

ועל הים לקו...: שני שותפים שהפסידו את כספם, נכנסו לרבי אייזיל חריף. זה אומר - בשלך הפסדנו. וזה אומר - בשלך הפסדנו.

עיין רבי אייזיל בחשבונותיהם ואמר: חכמים אתם כחכמי ההגדה...

הא כיצד?

נחלקו חכמי ההגדה במספר מכותיהם של המצרים, זה אומר חמישים וזה אומר מאתיים, אך בדבר אחד מודים כולם שסוף החשבון - מכות.

[חידודים עמוד קיט].

✦✦✦

אילו הוציאנו ממצרים ולא קרע לנו את הים - דיינו: הקשה מורנו הרב רבי ישראל יעקב אלגאזי בספרו המשובח נאות יעקב (דף נ עמודה ד), מה יועיל במה שהוציאנו ממצרים, אילו לא היה קורע את הים, הלא המצרים היו תופסים אותנו ושוב היינו חוזרים למצרים?

ותירץ, שהיה יכול הדבר להעשות בנקל, על ידי שהיה מעבירם מעל המים, וכשעשה נס גדול כזה על קריעת ים סוף, הראה חיבתו לעין כל.

[מדבר קדמות מערכת הא' אות לא].

✦✦✦

אילו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני: מה הטעם שהזכיר דוקא את מצות שמירת השבת?

ואבי מורי שיחיה ביאר: שבשבת יש את שתי הענינים העקרים ביהדות, בריאת העולם ויציאת מצרים. ולכן הזכיר ציווי זה.

עוד יש לבאר על פי דברי הרב חיד"א בספרו פני דוד הובא בהגדת חכמי ספרד על מאמר בעל ההגדה, ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים - ששמירת השבת מוכיחה שמה שהוציאנו ה' ממצרים לא היה זה כמת מצוה אלא כיון שאנו בניו של הקב"ה, והא ראיה ששומרים אנו את השבת.

שלכאורה כיצד יכולים אנו להשתמש בשרביטו של מלך ולשמור את השבת? אלא כיון שאנו בנים לה' אלוקינו, לכן יכולים אנו להשתמש בשרביטו של המלך כי הוא אבינו עכ"ד. ולכן אמרו חז"ל בסנהדרין (דף נח ע"ב) שגוי ששבת חייב מיתה.

ולפי זה יבואר מה שאמר "אילו נתן לנו את השבת" - שבעצם שמירת השבת כבר מוכח לעין כל שאנחנו בניו.

✦✦✦

אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה - דיינו: הקשו המפרשים, מה הוא זה שאומרים "דיינו" על זה, הלא לא היינו זוכים לתורה?

ותירץ הרב בעל המכתם: שבאותם ימי הפרישה נמסרו לישראל סודות וענינים גדולים ונפלאים שהיו מועילים ליחודי סגולה, אך שאר פרטי המצות המועילים לכלל ישראל לא ניתנו אלא במתן תורה.

וזהו שאנו אומרים "דיינו" - שכן היו ישראל מושפעים מאותם הסודות הגדולים והנפלאים.

[מדבר קדמות מערכת הק' ערך קריבת הר סיני].

עוד תירץ מרן בעל הקדושת לוי זכותו יגן עלינו, שבקרבתם לפני הר סיני כבר פסקה זוהמתן (שבת דף קמו עמוד א), **וזו טובה גדולה ועל כן אנו אומרים "דיינו".**

[שו"ת בית אפרים חלק אורח חיים סימן מו].

והגאון רבי יוסף שלום אליישיב זצ"ל תירץ בשם זקנו בעל הלשם זכותו תגן עלינו, ראוי ונכון שנדייק לשון הפייט - ולא נתן לנו את התורה. כי הנה הגמרא בבבא מציעא (דף נט עמוד א) **קובעת, שאין משגיחין בבת קול, כי מאחר שניתנה התורה בהר סיני, שוב "לא בשמים היא"** (דברים ל, יב).

נמצא כי זהו כוונת הפייט: אילו היתה התורה ניתנת לישראל, אך היא לא היתה ניתנת 'לנו' - לא היה נמסר כח הפסק ויכולת ההוראה לחכמי ישראל- דיינו, כי עדיין היו יכולים לעסוק בתורה ולהגות בה. אבל לאחר שניתנה 'לנו' התורה בשלימות שחכמי ישראל הם שבידם מצויה ההכרעה בתורה, על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת עלינו למקום.

עוד נראה לבאר בזה, על פי מה שאמרו חז"ל שעם ישראל הגיעו לדרגת אחדות גבוה ביותר קודם מתן תורה, וכמו שאמר הכתוב "ויחן שם ישראל" - כאיש אחד בלב אחד (רש"י שמות יט, ב).

ודרגת אחדות ישראל אין למעלה ממנה, ועל זה אנו אומרים "דיינו".

✦✦✦

ובנה לנו את בית המקדש לכפר לנו על כל עוונותינו: ולא זכר בפיוט אילו בנה לנו את בית המקדש ולא היה מכפר על עוונותינו - דיינו, לפי שעיקר בנין בית המקדש שיכפר על עוונותינו, ולכן נקרא לבנון (גיטין דף נו ע"ב) **שמלבין עונותיהם של ישראל. ולכן לא היה דיינו בזה.**

✦✦✦

ואלו הן פסח מצה ומרור: הנה בהגדת לאור הנר הקשה שהרי הפסח נאכל על השובע בסוף והיה לו לזכרו אחרון?

ובדרך הפשט, מה שנקט לפסח בתחילה שהוא העיקר בחג זה, שהרי אחד שלא נימול כגון שמתו אחיו מחמת מילה או טמא שלא יכול לאכול בקורבן הפסח - יכול לאכול מצה ומרור

ובפשטות ירמוז כאן על מה שפסח ה' על בתי ישראל ובזכות זה זכינו למצה ומרור.

✦✦✦

מצה זו שאנו אוכלין על שום מה: יש לדקדק שאמר "מצה זו שאנו אוכלין" היינו שקודם עושים את המצוה ואחר כך שואלים "על שום מה".

ולהורות, שנתינת הטעם אין בה שום נפקא מינה לעצם עשיית המצוה. ועל כן אמר "מצה זו שאנו אוכלין על שום מה", ולא אמר - על שום מה אנו אוכלין מצה זו.

[ילקוט הגרשוני חלק א פסחים דף קטז עמוד א דיבור המתחיל מצה זו].

✦✦✦

מצה זו שאנו אוכלין על שום מה: השכינה נקראת מצה, לפי שעושה מצה ומריבה עם כל המשטינים והמקטרגים.

[זוהר הקדוש פרשת פנחס דף רנא עמוד ב, ובמתוק מדבש עמוד תקסב].

✦✦✦

מרור זה שאנחנו אוכלים... את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך: הנה יש לרמוז בתיבת פרך:

פה- שהיו צועקים עליהם בפיהם ולהכי קיבלו מידה כנגד מידה שהקב"ה הביא להם את הצפרדעים שצרחו וצווחו בקול (שמעתי מהרב הגאון ר' שלמה לוינשטיין שליט"א).

ריש- שהורישום ולקחו את כל כספם וזהבם ובהמתם של ישראל, ולכן במכת דבר הבדיל ה' בין מקני היהודים למקנה מצרים והבהמות שגנב מהיהודי נשארו בחיים.

כף - שכפו את ישראל והכריחום לעבוד בעבודות משונות ובזויות.

וכן עוד יש לרמוז, שתיבת פרך אותיות כפר, היינו שפרעה והמצריים כפרו בטובת יוסף הצדיק והעבידו את בניו ובני בניו בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה.

ועוד יש לרמוז דתיבת פרך עולה בגימטריה קטנה י"ב (12), רמז בזה ששיעבדו לי"ב שבטי יה. ואף על פי שלא שיעבדו את שבט לוי, מכל מקום היו משתתפים בצערם, וכמו שמעיד הכתוב על משה רבנו "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" (שמות ב, יא).

✦✦✦

בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים: זאת הסיבה שיש לנו להראות בליל הסדר את דרך החורין שלנו, רחבות הדעת וכלים נאים ותכשיטים כדרך שיצאו אבותינו ממצרים.

ומנהגו של הגאון הקדוש רבי חיים חורי זצ"ל, להשאיל משכנו טבעת זהב כדי לענוד על אצבעו בליל זה, על מנת להעמיק את תחושת הבני מלכים.

[ששה צדיקים מאי אחד עמוד 192].

✦✦✦

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים: כבר היה מעשה בימי רבנו האר"י ז"ל, באשה אחת שנכנס בה רוח וציער אותה מאד. וכראות קרובי האשה גודל צערה, חילו פני הרב רבינו האריז"ל להושיע.

וישלח הרב את מורנו הרב חיים ויטאל אצל האשה וילך אליה, ושאל מאת הרוח שאלות רבות על עסקי עצמו ועל מה נענש כך, והגיד לו על שחטא באשת איש, והעמיד ממזרים.

ושוב שאל את הרוח: על איזה עון ניתנה לו רשות להיכנס בגוף האשה ההיא.

והשיב הרוח: כי זאת האשה אין תוכה כברה ולא האמינה ביציאת מצרים, ובליל פסח אשר כל ישראל שמחים וטובי לב ואומרים ההלל ומספרים ביציאת מצרים, היא צוחקת עליהם בליבה, וממאנת מלהאמין בדבר וסוברת כי מעולם לא היה הנס הזה.

נחרד הרב משמוע רוע לבבה ויאמר לה: "הנה אבדה תקוותך, והנך כאחת מנשי הגוים, ועל כן באה עליך הצרה הזאת, ואך ורק אם תקבלי להאמין באמונה שלימה כי הקדוש ברוך הוא ברא שמים וארץ ובידו היכולת לעשות כל אשר חפץ, ואין מי יאמר לו מה תעשה ומה תפעל".

והיא השיבה אמריה: "הן, אני מאמינה בהכל".

וחזר עוד ואמר אל האשה: מאמנת את שהקדוש ברוך הוא הוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים?

ואמרה האשה: "אמן אמן".

וציווה עליה להתחרט על כפירתה הראשונה.

וגזר הרב על אותו הרוח ויצא מאיתה.

[חמדת ימים חלק ב – פסח פרק ו אות מה].

✦✦✦

והגדת לבנך: ועיקר מצות הסיפור הוא לתינוקות כמו שנאמר "**והגדת לבנך**". ועל כן קראו סדר סיפור יציאת מצרים הגדה, להורות שבה יוצאים ידי חובת "**והגדת לבנך**".

[חמדת ימים חלק ב – פסח פרק ו אות מג].

✦✦✦

והגדת לבנך: נשאל הגאון רבי יוסף שלום אליישיב זצ"ל: איך אפשר לקיים מצות "**והגדת לבנך**" (שמות יג, ח), אחרי שמלמדים את הילדים הכל בתלמודי תורה, וכבר יודעים את כל סיפור יציאת מצרים, ואולי יש ענין לחפש איזה דבר שלא יודעים?

והשיב: הרי כך אומרים בהגדה - "אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר", כי בעצם הסיפור מקיימים מצות סיפור יציאת מצרים.

[שו"ת וישמע משה עמוד קנט].

✦✦✦

והגענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור: לא הזכיר את מצות סיפור יציאת מצרים אלא את אכילת מצה ומרור שיש בהם שיעור וכבר קיימם, מה שאין כן מצות סיפור יציאת מצרים אין לה שיעור וכל המרבה הרי זה משובח, ועדיין לא הסתיימה המצוה.

✦✦✦

רחצה - מוציא מצה

חולה צלאייק שלא יכול לאכול גלוטן חיטה שיאכל מצה מקמח חיטה ע"א מחלתו. זה אינו, דכבר כתבו הפוסקים שיעשה המצה משיבולת שועל וכן העלה בשו"ת חשב האפוד (ח"ג סימן ט), ועיין בחזון עובדיה פסח (בהלכות על ההגדה מוציא מצה סעיף יח עמ' עו), ובשו"ת חזון עובדיה (ח"ב סימן לג).

✦✦✦

יראי ה' וקודשיו יזהרו שלא להסיח דעתם מתחילת אכילת מצה עד הכריכה, כדי שתעלה ברכת אכילת מצה וברכת אכילת מרור גם לכריכה זו.

ומנהג חסידים ראשונים אשר אחזו בפלך השתיקה בלילה הזה, מתחילת הסדר עד סופו. ואפילו בדברים שהם מעניין הסעודה, יתקדשו לאומרו בלשון הקודש... ולפחות

ראוי לכל איש ישראל להיות זהיר משיחת חולין עד אחר אכילת אפיקומן.

[חמדת ימים חלק ב – פסח פרק ו אות צח - צט].

✦✦✦

מרור

על אכילת מרור: שאל הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א את מרן הגאון רבי יוסף שלום אליישיב זצ"ל, מה הדין למי שאין לו שיניים, והוא צריך עצה שיוכל לצאת ידי חובת מרור, שהרי אמרו בפסחים (דף קטו עמוד ב)**, בלע מרור לא יצא.**

והשיב: שהדין הזה שבלע מרור לא יצא, הוא רק כשרוצה לצאת ידי חובת מרור בחסה, אך כשרוצה לצאת ידי חובה בחריין שהגרון מרגיש את החריפות יצא אפילו בבליעה.

[שו"ת וישמע משה עמוד קנז].

✦✦✦

על אכילת מרור: סיפר נכדו של הגאון רבי שלמה יוסף זוין זצ"ל: פעם אחת חלו הבחירות לממשלה סמוך לחג הפסח, ושאל מאן דהוא את סבא מצוה ללכת לבחירות?

אמר לו: מצוה.

ושוב שאל: כמו אכילת מצה?

ענה סבא: כמו מצה אני לא יודע, אבל על כל פנים כמו מרור...

✦✦✦

כורך

כורכין כזית מצה ומרור יחד ואוכלים בהסיבה, יש לרמוז בזה דכורכים את המצה המסמלת את שחרור עם ישראל ממצרים, שלא הספיק בצקם לטפוח עם המרור המסמל את קושי השיעבוד, מכיון שגם בתוך החירות היה טעם מרירות שמתו אותם רשעים שלא רצו לצאת ממצרים.

וכן לרמוז בזה שגם לאחר החירות הזו, עדיין אנו בשיעבוד גלויות. וכמו שאמרו בגמרא במגילה (דף יד ע"א)**, אכתי עבדי אחשורוש אנן.**

✦✦✦

שלחן עורך

צריך האדם לאכול כפי הצריך לו ולא ימלא כרסו יותר מידי, ויאכל אכילה גסה, שהיא מזקת לגוף, ולאו שמיה אכילה היא, וכמבואר ביומא (דף פ ע"ב), וביבמות (דף מ ע"א ועיין שם בתוד"ה אכילה גסה), ובנזיר (דף כג ע"א), וברמב"ם בידו החזקה (פ"ב מהל' שביתת עשור ה"ז), ובטוש"ע (או"ח סימן תריב סעיף ו). בויחוד שלא יוכל לקיים אחר כך מצות אכילת אפיקומן, שיהיה קץ באכילתו. ומכל מקום כתב האור זרוע (ח"ב הל' שבת עמ' סב עמודה ב הוצאת יריד הספרים): יש מפרשים כיון שהתחיל לאכול כשהוא רעב אפילו יאכל אח"כ אכילה גסה, מיקריא אכילה ע"כ. הרי ששייך שיאכל האדם המצה באכילה גסה ויצא ידי חובה כל שהתחיל כשהוא רעב.

וישתדל האדם בכל עוז ותעצומות להקפיד על אכילת האפיקומן ולא יפטור עצמו במה שהוא 'שבע'. שהרי אם היה זה מאכל ערב, היה דוחק עצמו לאכול כדאמרינן במגילה (דף ז ע"ב), רווחא לבסימא שכיח. ופירש"י רווח מצוי לדבר המתוק בתוך המעיים. וכל שכן באכילת המצה שהיא מצוה ראוי שידחוק עצמו. ומ"מ החכם עיניו בראשו ואיזהו חכם הרואה את הנולד (עיין באבות פרק ב משנה ט),שלא ימלא כרסו במעדנים בשלחן עורך עד שלא יוכל לקיים אכילת האפיקומן כתיקונו. ועיין במה שכתוב ב'צפון'.

✦✦✦

צפון

אפיקומן- בפסחים (דף קיט ע"ב) דרשו בזה אפיקו מיני מתיקה. ועיין עוד באור זרוע (סוף הלכות פסחים), דדרש אפיקו מאני דהיינו כלי השולחן והסעודה. ועיין בחזון עובדיה פסח למרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל (בחלק ההלכות על ההגדה צפון הערה א).

עוד יש לרמוז בזה שאפיקומן נוטריקון אפיקו מן היינו שתוציאו את כל האוכל מכאן, שאסור לאכול לאחר אכילת האפיקומן ושמא זה היתה כוונת האור זרוע הנ"ל באומרו אפיקו מאני.

ובשם רבי יהונתן איבשיץ מובא, שבאפיקומן יש מנהג שנהגו הילדים להחביאו, כדי שיהיו הילדים ערים ונהגו מנהג זה בקהילות אירופה. ולכן אומרים לילדים אפיקו - מן, הוציאו את המצה ממכם ממקום מחבואה.

✦✦✦

אכילת האפיקומן הוא זכר לקרבן פסח שנאכל על השובע, אך לא יאכלו כשהוא קץ באכילה. ועיין בפסחים (דף קז ע"ב תוד"ה דילמא אתי), ובמאירי (שם), ובחזון עובדיה פסח (בהלכות על ההגדה צפון עמ' קז- קח הערה ב).

וצריך האדם לזכור בכל הסעודה שאוכל קודם שלא למלא כרסו עד ועד בכלל. ובזה מקיים שאף אכילתו זו הינה לשם מצוה.

ודע, שכבר כתב הרמב"ם בידו החזקה (הלכות דעות פרק ד הלכה טז) וז"ל, רוב החולאים הבאים על האדם אינם אלא או מפני מאכלים רעים או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה אפילו ממאכלים טובים הוא ששלמה אומר בחכמתו "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" - כלומר שומר פיו מלאכול מאכל רע או מלשבוע ולשונו מלדבר אלא בצרכיו עכ"ל. אתה הראת לדעת דאכילה גסה אף בשאר ימות השנה מזקת היא לגוף ושומר נפשו ירחק מזה]. ורמז לזה שתיבת אפיקומן בגימטריה קטנה כמנין שם הוי"ה (26) והיינו שאכילה זו שנאכלת על השובע כולה לשם שמים, וגורמת ששאר אכילותיו יהיו אכילות מצוה.

✦✦✦

בספר כתר שם טוב לרבנו שם טוב גאגין (ח"ג עמ' 175), כתב: יש נוהגים לקחת פרוסה מהאפיקומן ועושין בה נקב, ותולין אותה כל השנה על קיר הבית. ויש אנשים ששומרין חתיכה ממנו בכיס בגדם, ומאמינים שאם הים הולך וסוער להשליך בים חתיכה זו וינוח הים מזעפו.

אולם בהערות (שם הערה א) כתב על זה, מנהג תליית חתיכה מהאפיקומן בקיר הבית, הוא מכלל הזיות שנשתרשו בין עם ישראל מימים קדמונים, ונראה לי בטעם הדבר כיון שנצטוו בני ישראל בדם הקרבן פסח להגיע אל המשקוף, ושם נאמר "ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף" (שמות יב, כג), כן חתיכת האפיקומן הבא לסמל קרבן פסח, מאמינים שאם יתלו בבית יש בכוחו סגולה שלא יתן מלאך המשחית לבוא לבית זה לנגוף. וכן מאמינים בו גם כן להשקיט הים מזעפו כשם שנעשה לישראל הרבה ניסים בקריעת ים סוף, כן יעשה גם כן לאיש הזורק בים חתיכת האפיקומן. ומצאתי בסידור הנקרא בית השואבה, שכתב, שהאפיקומן הוא סגולה להינצל מן הגזלנים, וגם להבריח הקליפות ממנו, כי מצה הוא לשון מריבה ותרגום של מצה ומריבה הוא, מצותה. עד כאן דבריו.

ובאמת, כך מבואר בזוהר הקדוש (פרשת פנחס דף רנא עמוד ב): אמאי איתקריא מצה וכו' בגין דקא משדד ומברחת לכל סטרין בישין ועביד קטטה בהו כגוונא ד"שדי" דמזוזה דמבריח לשדים ומזיקים אוף הכי איהי מברחת לון מכל משכני קדישא ועביד מריבה וקטטה בהו. [ביאור: למה נקראת מצה וכו' כיון שהיא משדדת ומבריחה לכל הכוחות הרעים, ועושה מריבה איתם, כמו ששם "שדי" שבמזוזה מבריח לשדים ולמזיקים, כך גם היא מבריחה אותם מכל משכנות הקדושה ועושה מריבה איתם. וכיוצא בזה מובא בזוהר הקדוש (פרשת משפטים דף קטו עמוד א) עיין שם].

ובמנהג זה מצאנו שכתבוהו רבותינו, ובשו"ת עטרת פז (חלק א כרך ב - יורה דעה סימן ב) קיבץ וליקט כעמיר גורנה כל דברי הפוסקים שהסכימו והזכירו מנהג זה ומהם:

האליה רבא (סימן תעז סעיף קטן א), **והחק יעקב** (שם סעיף קטן ג) **שכתב:** נהגו לשבור חתיכה מהאפיקומן ולנקוב אותה ולתלותה [ואין בזה חשש איסור בונה ביום טוב. וכמו שכתב המגן אברהם בסימן תק סעיף קטן ז]. ועל כל פנים כתה הפרי מגדים (שם סעיף קטן ז) והמשנה ברורה (שם סעיף קטן טו), שאין לעשות הנקב באפיקומן על ידי סכין בצורת עיגול או משולש כמגן דוד, שיש בזה איסור דרבנן.

גם הגאון רבי חיים פלאג'י בספר חיים לראש (דף עז ע"ב) הביא מנהג זה. ובספר דרך ישרה (דף פג ע"ב) כתב: נהגו בני עליה שמשיירין מאכילת מצה זו של אפיקומן, ומניחין בבית יד של בגדיו צרורות בשמלותם אל חיקם, לשמירה לחיבוב מצוה, **ויורדי הים באניות כאשר המה ראו סער גדול בים, יטילו מן המצה של האפיקומן אשר בחיקם אל הים, ויעמוד הים מזעפו. עד כאן.**

כמו כן הזכיר מנהג זה גם הגאון רבי אברהם אדאדי בעל שו"ת ויקרא אברהם בקונטרס "מקום שנהגו" (נדפס בסוף שו"ת ויקרא אברהם, דפוס ליוורנו שנת תרכ"ה, דף קכח עמוד ב אות ג). וכן הרב יפה ללב (סימן תעז אות א). והגאון רבנו זלמן בשולחן ערוך שלו (סימן תעז סעיף יא). והגאון רבי אליהו הכהן במדרש תלפיות הביא (בערך אפיקומן דף מא ע"ג) בשם ספר התשבי, ענין זה של סגולת האפיקומן: יקח דבר מהאפיקומן וישא אותו אצלו, והוא סגולה להנצל מן הגזלנים ולהבריח הקליפות ממנו. גם הגאון רבי יעקב חיים סופר בכף החיים (הלכות פסח סימן תעז סק"ו), הביא מנהג זה בשתיקה ולא ערער עליו.

ואולם בספר קיצור השל"ה (בהנהגות הסדר) פקפק במנהג לתלות האפיקומן בקיר כל השנה, וכתב על זה שלא נמצא מנהג זה בשום ספר, ועוד שיש בזה משום בזיון אוכלין, וגם אמרו התולה פתו יתלה פרנסתו (פסחים דף קיא עמוד ב), ובפרט שתולין החתיכה של האפיקומן במסמר, אלא אם רוצה לקיים המנהג יקח דבר מועט מהאפיקומן בכיסו או יניח במקום מוצנע בביתו. וכבר העיר על דבריו בשו"ת שבות יעקב (חלק ג סימן נב והובאו דבריו בשערי תשובה סימן תעז סעיף קטן ד): לא ידעתי מה ביזוי אוכלין יש בזה, וראיתי לאבותי ורבותי שנוהגין כן, ואין כאן ביזוי מצוה והוא זכר ליציאת מצרים.

גם בספר עץ השדה (סימן תעז הובאו דבריו בספר דף על הדף בפסחים דף קיא עמוד ב) **כתב ליישב** המנהג, שכיון שתולה אותו משום חיבוב מצוה אין בזה בזיון, ובתולה באופן שאין בו בזיון לא נאמר שהוא קשה לעניות.

הרי לנו שיש עניין גדול לשמור משיירי האפיקומן, וכמו שאמרו חז"ל בגמרא בסוכה

(דף לח עמוד א), שירי מצוה מעכבין את הפורענות. וכן כתב בשו"ת אבני דרך (חלק ד סימן מו).

✦✦✦

הלל

הללו את ה' כל גוים: נוהג היה הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל, לספר בליל שימורים: כי בעת שהעלו על המוקד את גר הצדק מוילנא, אמרו לו השופטים, כי תינתן לו בקשה אחרונה.

ביקש גר הצדק לשאת דברים באוזני הציבור הגדול, שהתאסף ובא לראות בהריגתו.

ופתח ואמר: "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו" (תהילים קיז, א - ב), כאן בעולם השפל, אתם עושים כאשר עם לבבכם, אבל לעתיד לבא שלם תשלמו על כל מה שאתם מענים ומשעבדים את עם ישראל.

ובעת הגאולה כל הגוים יהללו וישבחו ויברכו את שם ה' על שגבר עלינו חסדו, שלא יכלו להוציא לפועל את כל זממם הרע, שאילו יכלו לעשות כל מה שחפצו, לא היה קץ וסייג לעונש שהיו מקבלים.

[הגדת חכמי ירושלים עמוד קמד].

✦✦✦

הלל - נרצה

יש ללמוד ממילים אלו שאם אדם תמיד תהילת ה' בפיו אזי רצוי הוא לפני בורא העולם. ולכן יהא אדם זריז וזהיר מאד להודות תמיד תמיד על כל חסדיו יתברך וזה מה שאנו אומרים אילו פינו מלא שירה כים ולשונינו רינה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע וידינו פרושות כנשרי שמים ורגלינו קלות כאילות אין אנחנו מספיקין להודות לך ה' אלוקינו על אחת מאלף אלפי אלפים וריבי רבבות פעמים הטובות ניסים ונפלאות וכו'.

✦✦✦

נרצה

אחד מי יודע: פיוט זה לא נודע עד כה שם מחברו, ובאיזה זמן נתחבר, ועל מה נוסד הפיוט הזה. ובכל הגדות הספרדים אינו והובא רק בהגדות האשכנזים. [א.ה. וכיום פשט פיוט זה בכל קהילות ישאל].

ובהגדה עם פירוש "מרבה לספר" (קרלסרוהה תקנ"א) **כתוב, שמצאו פיוט זה - אחד מי יודע גנוז וכתוב על קלף בבית המדרש של הרוקח בגרמייזא, וקבעו אותו לדורות לזמר בליל פסח.**

ואני מצאתי גיליון אחד בקלף ישן מכתב יד, שמראה ומוכיח שנכתב לפני כמה מאות שנים, ובו כתוב פיוט זה, ולפניו כתוב "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" (דברים ו, ד), **ואחריו הפיוט של אחד מי יודע וכו' עד סוף הפיוט. ומזה נתוודעתי כי פייטנו יסד אותו על פסוק "שמע ישראל" שהיה נהוג אז לאומרו אחר סיום ההגדה...**

ואולי סודר השיר כדי שעל ידו לא ישכח איש לקרוא את שמע, ובמיוחד בזמנם שהיו מתפללים ערבית מבעוד יום.

[הגדת חכמי ירושלים בשם הרב רבי שמשון אהרן ורטהיימר זצ"ל עמוד קסו].

✦✦✦

חד גדיא...: חסיד שוטה היה בסלונים, מציק ופוגע בכל אדם על עסקי שמים ועל עסקי הגוף, "ידו בכל ויד כל בו" (בראשית טז, יב).

שאלו רבי אייזיל חריף:

למה זה לך?

השיבו: הרי כונתי לשם שמים !

הקשה לו רבי אייזיל: אם תתעמק תמצא, שכביכול אין דעת של מעלה צודקת במעשה חד גדיא.

צדק הכלב - שנשך את החתול הטורף.

צדקה האש - ששרפה את המקל שהכה את הכלב הצודק.

וצדק השור - ששתה את המים שכיבו את האש הצודקת.

וצדק מלאך המות - שהרג את השוחט ששחט את השור הצודק.

ומדוע פגע הקדוש ברוך הוא במלאך המות?

מסיים רבי אייזיל: מכאן ראיה שגם הצודק אל יפגע באחרים...

[חידודים עמוד לט].

✦✦✦

הנהגות והלכות לסוף הסדר

א. חייב אדם לספר ביציאת מצרים ובהלכות הפסח בליל ט"ו בניסן.

ב' שיעור חיובו הוא עד שתחטפינו שינה או עד חצות.

ג. הרוצה להחמיר, יכול להיות ניעור כל הלילה. ובלבד שלא יצער גופו וכשמתעייף ילך לישון.

ד. אם סיים סיפור יציאת מצרים, וחפץ לעסוק בדברי תורה אחרים רשאי. ומכל מקום עדיף שיקשרם וישייכם לדינים הקשורים לפסח.

ה. לאחר שחטפתו שינה אם ניעור, לא חוזר עליו החיוב לעסוק בהלכות הפסח ובסיפור יציאת מצרים. והמתחסד ומחמיר, תבוא עליו הברכה וחסיד מקרי והדר הוא לכל חסידיו הללויה.

[שו"ת אך טוב לישראל חלק ב סימן ח].

בשורה משמחת

בס"ד בימים יצא לאור ברוב פאר והדר מהדורה שניה של הספר החשוב "דורש טוב" של הרב אפרים כחלון שליט"א שלושה חלקים בספר אחד.

◆ דרשות על התורה ◆ מועדים וזמנים ◆ והש"ס

להזמנת כמויות ובודדים בפלאפון 054-8447655

ארגון "בעזרת השם" מחלקת 'הוצאה לאור', שם לו למטרה להדפיס ספרים וחוברות מרהיבות ביופין לזיכוי הרבים, בכל מקצועות התורה, ולהפיצם חינם. ניתן להוריד מהאתר את כל הספרים והחוברות שיצאו עד עתה. כמו כן את העלונים המפוארים שיוצאים מדי פעם בפעם ולהיצטרף לרשימת התפוצה. כמו כן ניתן להוריד את מגילת אסתר בתרגום לאנגלית, וכן סדר ט"ו בשבט המפואר בעברית ובאנגלית.

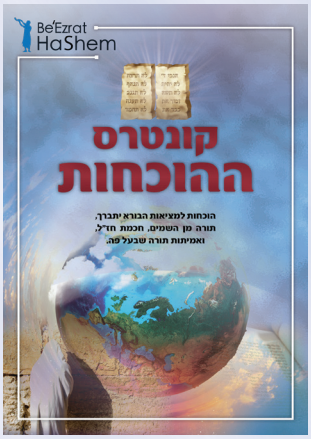

"סיפור יהודי" "קונטרס הגרים" ועוד.

להורדה ישירה מהאתר את כל ספרי הרב אפרים כחלון שליט"א, וספרי הוצאת ארגון "בעזרת השם"

www.beezrathashem.org/ebooks